

TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
Bosna i Hercegovina

MONITORING IZBORNE KAMPANJE

LOKALNI IZBORI 2020.

MAJ 2021.

MONITORING IZBORNE KAMPANJE

LOKALNI IZBORI 2020.

MAJ 2021.

"Monitoring izborne kampanje - lokalni izbori 2020." kreiran je u okviru projekta „Podrška građanima u borbi protiv korupcije“ uz finansijsku podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID), a koga implemetira Transparency International u BiH, zajedno sa partnerskim organizacijama Centri civilnih inicijativa i Centrom za razvoj medija i analize.

"Monitoring izborne kampanje - lokalni izbori 2020." omogućen je uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Sadržaj je isključiva odgovornost Transparency International u BiH i ne mora nužno odražavati stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

SADRŽAJ

1. ZAKONSKI OKVIR	6	7. NASTUPI FUNKCIONERA NA JAVNIM SERVISIMA	36
2. METODOLOGIJA	8	7.1 BHRT	36
3. FINANSIRANJE POLITIČKIH STRANAKA I TROŠKOVI IZBORNE KAMPANJE	10	7.2 RTRS	38
3.1 FINANSIRANJE STRANAKA PREMA GODIŠNJIM FINANSIJSKIM IZVJEŠTAJIMA	10	7.3 FTV	39
3.2 FINANSIRANJE IZ NEDOZVOLJENIH IZVORA	13	8. KRŠENJE IZBORNOG ZAKONA I ZLOUPOTREBA JAVNIH RESURSA U IZBORNOJ KAMPANJI	41
3.3 DUGOVANJA POLITIČKIH PARTIJA	15	8.1 RASPODJELA POSEBNIH PODSTICAJA, SUBVENCIJA I NOVCA POJEDINIM KATEGORIJAMA STANOVNIŠTVA	42
3.4 PRIJAVLJENI TROŠKOVI IZBORNE KAMPANJE	16	8.2 PODJELA POKLONA, PAKETA ILI NOVCA BIRAČIMA OD STRANE STRANAČKIH AKTIVISTA ILI FUNKCIONERA	44
4. MONITORING OGLAŠAVANJA I TROŠKOVA IZBORNE KAMPANJE	20	8.3 OMOGUĆAVANJE POSEBNIH POGODNOSTI POPUT „BESPLATNIH“ PREGLEDA, LIJEKOVA, POPUSTA NA NAKNADE I RAČUNE ITD, RADI PROMOCIJE POJEDINCA	46
4.1 MONITORING OGLAŠAVANJA U MEDIJIMA TOKOM IZBORNE KAMPANJE 2020. GODINE	21	8.4 KORIŠĆENJE POVEĆANOG ZAPOŠLJAVANJA RADI IZBORNE PODRŠKE U JAVNIM PREDUZEĆIMA, USTANOVAMA I INSTITUCIJAMA	47
4.2 MONITORING VANJSKOG OGLAŠAVANJA	24	8.5 PLAĆENO OGLAŠAVANJE LOKALNIH INSTITUCIJA, JAVNIH PREDUZEĆA KOJE PROMVIŠE POJEDINE KANDIDATE ILI FUNKCIONERE	48
4.3 MONITORING PREDIZBORNIH SKUPOVA POLITIČKIH STRANAKA U KAMPANJI ZA LOKALNE IZBORE 2020. GODINE	25	8.6 INTENZIVIRANJE JAVNIH RADOVA U PREDIZBORNOM PERIODU	51
5. UPOREDNA ANALIZA PRIKAZANIH I EVIDENTIRANIH TROŠKOVA IZBORNE KAMPANJE	28	8.7 OGLAŠAVANJE STRANAKA I KANDIDATA NA MJESTIMA NA KOJIMA JE TO ZABRANJENO	53
6. KORIŠĆENJE JAVNIH FUNKCIJA U SVRHU IZBORNE KAMPANJE (FUNKCIONERSKA KAMPANJA)	31	8.8 PREURANJENA KAMPANJA	53
		8.9 PRIJETNJE BIRAČIMA I DRUGI OBICI PRITISAKA NA BIRAČE	54
		9. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	55

1. ZAKONSKI OKVIR

Finansiranje političkih stranaka u Bosni i Hercegovini regulisano je Izbornim zakonom, Zakonom o finansiranju političkih stranaka i nizom podzakonskih akata. Izborni zakon u poglavlju „Finansiranje kampanje“ uređuje obavezu podnošenja finansijskih izvještaja, njihovu sadržinu, ovlaštene podnosiocice, zatim ovlaštenja koja ima Centralna izborna komisija (u daljem tekstu: CIK), obaveze podnošenja izjava o imovinskom stanju kandidata, odnosno izvještaja izabranih članova organa vlasti, te utvrđuje maksimalan iznos sredstava koje politički subjekt može da potroši za finansiranje izborne kampanje.

Zakonom o finansiranju političkih stranaka se regulišu način i uslovi pod kojima političke stranke i članovi političkih stranaka koji djeluju u njihovo ime osiguravaju sredstva za rad. Tako se definišu izvori finansiranja političkih stranaka, korišćenje ovih finansijskih sredstava, zatim se navode zabranjeni priloz i aktivnosti, kao i finansijska kontrola političkih stranaka, obaveza vođenja poslovnih knjiga i podnošenja finansijskih izvještaja, nadležnost i uloga CIK-a, te sankcije za nepoštovanje definisanih odredbi.

Uprkos brojnim inicijativama i pokušajima da se poboljša zakonodavstvo o finansiranju političkih stranaka, propisi na snazi još uvijek ne pružaju solidnu osnovu za sprečavanje zloupotreba u finansiranju političkih stranaka. Nedovoljan nivo transparentnosti i odgovornosti koji se traži od političkih stranka i dalje omogućava strankama da steknu koristi zaobilazanjem zakona i nekažnjavanjem izbjegavanja odgovornosti prema javnosti i glasačima.

Pored toga, nadzor nad finansiranjem stranaka od strane CIK-a BiH, ograničen zakonskim okvirom i nedostatkom resursa, dovodi do neblagovremenog otkrivanja kršenja i zloupotreba, a kaznene mjere nisu dovoljne da motivišu stranke da ih se pridržavaju.

Aktuelni Zakon ne adresira razliku između rashoda koje treba smatrati troškovima kampanje i redovnih, operativnih troškova političkih stranaka u toku kampanje, što onemogućava nezavisnu verifikaciju nivoa troškova kampanje. Njime se ne definišu nadležnosti CIK-a u pogledu revizije troškova stranaka, niti se promovise korištenje jedinstvenih bankovnih računa za transakcije političkih partija, što su dva najvažnija kriterijuma za uspostavljanje efikasne kontrole nad finansiranjem stranaka. Takođe, ne stimuliše upotrebu bankovnih računa za sva primanja i plaćanja političkih partija, i dopušta mogućnost upotrebe nekoliko bankovnih računa, što za posljedicu ima korištenje gotovog novca i otežava finansijsku kontrolu.

Zakonom je propisana obaveza izvještavanja o koristi ostvarenoj od aktivnosti subjekata koji su na bilo koji način povezani s političkom strankom ili su pod njenom kontrolom, ali nije regulisano šta se smatra povezanim licima, te na koji način će se osigurati provedba ove odredbe i vršiti kontrola da li su u prijavljene sve koristi ostvarene od povezanih lica. Iako postoji obaveza političkih stranaka da na svojoj internet stranici javno prikažu porijeklo i način utroška sredstava prikupljenih tokom protekle kalendarske godine, nisu propisani ni forma ni rokovi objavljivanja.

Odredbe koje se odnose na novčane kazne ne odgovaraju počinjenim prekršajima političkih stranaka, s obzirom da novčana sankcija do 10.000 KM ne može motivisati stranke na poštivanje

zakona, jer su moguće dobiti kroz kršenje ovih odredbi višestruko veće.

Monitoring Lokalnih izbora 2020 još jednom je pokazao nedostatke Izbornog zakona i Zakona o finansiranju političkih partija kada je riječ o zabrani upotrebe javnih funkcija i javnih institucija za promociju tokom izborne kampanje, zbog čega je neophodno uvesti mehanizme za sprečavanje zloupotrebe javnih sredstava, javnih funkcija i javnih institucija tokom izbornih kampanja. Kada je riječ o budžetskoj potrošnji, novim zapošljavanjem u javnom sektoru ili sličnim izdvajanjima koja bi mogla biti povezana s izbornom kampanjom, zakoni u BiH ne propisuju posebna pravila ili druge zabrane.

Praksa u Bosni i Hercegovini, pokazuje porast broja aktivnosti javnih funkcionera tokom izborne kampanje. Karakteristični su slučajevi direktne povezanosti kandidata ili političkih stranaka sa kampanjama javnih organa koje se finansiraju iz budžeta. Izborni zakon Bosne i Hercegovine u poglavlju 7 reguliše pravila ponašanja u izbornoj kampanji, a u poglavlju 16 obaveze medija u izbornoj kampanji. Informisanje o redovnim aktivnostima javnih funkcionera na svim nivoima vlasti dozvoljeno je u okviru informativnih programa elektronskih medija, bez navođenja njihove kandidature na izborima i stranačke pripadnosti, kad god je riječ o aktivnostima koje proizilaze iz zakonom utvrđenog djelokruga tijela kojima pripadaju. Javni funkcioneri na svim nivoima vlasti koji su kandidati na izborima ne smiju imati privilegovan položaj prema ostalim učesnicima u izbornom procesu.

U drugom izvještaju o usklađenosti BiH Grupe zemalja Vijeća Evrope za borbu protiv korupcije (GRECO) u odnosu na preporuke koje je dao u svom Trećem krugu evaluacijskog izvještaja o Bosni i Hercegovini, navodi se da BiH nije ispunila obaveze kad je u pitanju transparentnost finansiranja stranaka, a ostvaren je vrlo mali napredak u oblasti evropske krivičnopravne konvencije o borbi protiv korupcije.

GRECO je ranije uputio devet preporuka Bosni i Hercegovini u vezi sa transparentnosti finansiranja političkih stranaka, a u izvještaju iz februara navodi se da je Bosna i Hercegovina na zadovoljavajući način provela samo jednu preporuku, te da su izmjene izbornog zakonodavstva iz 2016. godine omogućile djelimičnu implementaciju pet preporuka, dok tri preporuke još uvijek nisu implementirane.

Prva preporuka koja nije implementirana vezana je za preispitivanje odredbi koje se odnose na političke stranke, posebno na finansiranje stranaka ili izborne kampanje, koje su trenutno rasute u različitim zakonodavnim tekstovima, s ciljem postizanja dosljednosti, sveobuhvatnosti i upotrebljivosti za struku i političke stranke, a posebno uzimajući u obzir njihovo objedinjavanje u jedan zakonodavni dokument.

Druga se odnosi na preduzimanje mjera za sprečavanje kršenja pravila o limitu troškova za vrijeme izborne kampanje, na način da se troškovi prikazuju izvan izvještajnog perioda kampanje i davanje mandata CIKu za superviziju troškova političkih partija i izvan izbornih kampanja. Posljednja se odnosi na povećanje finansijskih i kadrovskih resursa dodijeljenih Odjelu za reviziju

Centralne izborne komisije kako bi bila bolje opremljena za efikasno obavljanje svojih nadzornih zadataka koji se tiču političkog finansiranja, uključujući osiguravanje bržeg i značajnijeg nadzora nad političkim strankama i finansijskim izvještajima za vrijeme izbornih kampanja.

O nedostacima zakonskog okvira upozorila je Međunarodna postmatračka misija ODIHR-a obzirom da većina prethodnih preporuka nisu uzete u obzir što uključuje i uvođenje djelotvornih odredbi o sprečavanju zloupotrebe državnih sredstava, finansiranju kampanja i nadziranju istog, te rješavanju izbornih sporova. Posebnu zabrinutost u svom Izvještaju nakon Opštih Izbora 2018. godine, Misija je izrazila zbog nedostatka političke volje da se uopšte pristupi izbornim reformama.

2. METODOLOGIJA

Transparency International u BiH (u daljem tekstu: TI BiH) redovno vrši monitoring primjene zakona i finansijskih izvještaja stranaka, te provodi praćenje izbornih kampanja kako bi građane na vrijeme informisao o načinu finansiranja kampanja, troškovima političkih stranaka, a s posebnim osvrtom na upotrebu javnih funkcija i sredstava institucija u svrhu kampanje, dok s druge strane nastoji kroz zagovaračke aktivnosti i unapređenje zakonskog okvira osigurati transparentnije finansiranje političkih stranaka.

Monitoring izborne kampanje za Lokalne izbore 2020. godine obuhvatio je, između ostalog, finansiranje političkih stranaka prema postizbornim i godišnjim finansijskim izvještajima koje su političke stranke dostavile CIK-u i poređenje prijavljenih troškova izborne kampanje sa nalazima monitoringa TI BiH.

Monitoring troškova izborne kampanje podijeljen je na tri dijela: monitoring oglašavanja u medijima, monitoring oglašavanja na bilbordima i monitoring troškova predizbornih skupova. Zbog nepostojanja adekvatnog izvora podataka troškovi online oglašavanja nisu mogli biti ispraćeni iako se političke stranke sve više usmjeravaju na ovaj oblik oglašavanja.

Monitoring oglašavanja u medijima zasnovan je na mjerenju:

- Trajanja emitovanja predizbornih spotova na 12 TV stanica (ALFA TV, ATV, BHT, FACE TV, FTV, HAYAT, K3, N1, NOVA BH, O KANAL, RTRS, TV BN)
- Zakupa prostora u štampanim medijima (Dnevni avaz, EuroBlic, Glas Srpske, Gracija, Kakanjske novine, Naša riječ, Nezavisne novine, Oslobođenje, Semberske novine i Večernji list)

Monitoring i procjene cijene oglašavanja izvršeni su uz pomoć saradnje sa agencijom¹ specijalizovanom za media monitoring. Agencija je angažovana u praćenju i registrovanju oglašavanja

¹ CIK BiH. Struktura ukupnog prihoda političkih stranaka ostvarenog u 2018. godini.

i plaćenog političkog programa emitovanog na emiterima širom zemlje, televiziji i štampanim medijima.

Kod monitoringa oglašavanja u medijima Agencija je koristila javno dostupne cjenovnike političkog oglašavanja sa praćenih medija. Prilikom monitoringa evidentirana su oglašavanja, njihovo trajanje i komercijalna vrijednost prema važećim cjenovnicima medija.

Monitoringom oglašavanja na TV stanicama i štampanim medijima obuhvaćeno je 14 političkih partija, ali je polovina potrošila male iznose, znatno manje iznose nego prethodnih godina, što pokazuje da se stranke usmjeravaju na druge oblike oglašavanja.

Monitoringom oglašavanja na bilbordima obuhvaćena je većina političkih stranaka kao i monitoringom koštanja predizbornih skupova. Ova dva monitoringa rađena u 70 najnaseljenijih lokalnih zajednica u BiH u kojima je TI BiH imao terenske posmatrače.

Nakon dobijenih podataka, kroz ovaj izvještaj posebna analiza i poređenje prikazanih i utvrđenih troškova u kampanji, **urađena je za 15 najvećih političkih stranaka** koje su u izornoj kampanji potrošile najznačajnije iznose. To su:

- SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA - SNSD
- STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE - SDA
- PARTIJA DEMOKRATSKOG PROGRESA - PDP
- UJEDINJENA SRPSKA
- HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA BOSNE I HERCEGOVINE- HDZ BIH
- DEMOKRATSKI NARODNI SAVEZ- DNS
- SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BOSNE I HERCEGOVINE- SDP BIH
- NAŠA STRANKA
- SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA- SDS
- SOCIJALISTIČKA PARTIJA
- DEMOKRATSKI SAVEZ- DEMOS
- SAVEZ ZA BOLJU BUDUĆNOST BOSNE I HERCEGOVINE - SBB BIH
- NAROD I PRAVDA
- SOCIJALISTIČKA PARTIJA SRPSKE- SPS
- SOCIJALDEMOKRATE BIH

U drugom dijelu izvještaja koji se odnosi na funkcionersku kampanju i zloupotrebu javnih resursa, TI BiH je pratio nastupe funkcionera na javnim servisima, te je taj dio monitoringa takođe radila profesionalna agencija.

Pored toga, TI BiH je putem terenskih posmatrača u 70 lokalnih zajednica pratio javne događaje u organizaciji javnih institucija kako bi se procijenilo u kojoj mjeri su korišćeni za izbornu promociju. Posmatrači su pratili da li na događajima prisustvuju kandidati na izborima, da li je njihovo prisustvo u opisu njihovog posla, da li se obraćaju prisutnima, da li se iznose političke poruke, jesu li prisutni stranački aktivisti i sl.

Takođe, posmatrači TI BiH evidentirali su na terenu sve vrste zloupotrebe javnih resursa i kršenja Izbornog zakona, a ove pojave su praćene i analizirane kroz 13 kategorija:

- Raspodjela posebnih podsticaja subvencija i novca pojedinim kategorijama stanovništva (Tačka 8.1 izvještaja)
- Podjela poklona, paketa ili novca biračima od strane stranačkih aktivista ili funkcionera (8.2)
- Omogućavanje posebnih pogodnosti, „besplatnih“ pregleda, lijekova, popusta na naknade i račune itd. radi promocije pojedinca (8.3)
- Korišćenje povećanog zapošljavanja radi izborne podrške u javnim preduzećima, ustanovama i institucijama (8.4)
- Plaćeno oglašavanja lokalnih institucija i javnih preduzeća koje promoviše pojedine kandidate ili funkcionere (8.5)
- Intenziviranje javnih radova u predizbornom periodu (8.6)
- Oglašavanja stranaka i kandidata na mjestima na kojima je zabranjeno (8.7)
- Preuranjena kampanja (8.8)
- Prijetnje biračima i svi oblici pritiska na birače (8.9)
- Korišćenje prostorija institucija/ustanova/javnih preduzeća za promociju stranaka i kandidata
- Pritisci na zaposlene u javnom sektoru da glasaju za određene kandidate
- Onemogućavanja pojedinim političkim subjektima da provode svoje aktivnosti
- Ostali primjeri zloupotrebe javnih resursa u kampanji

3. FINANSIRANJE POLITIČKIH STRANAKA I TROŠKOVI IZBORNE KAMPANJE

3.1 FINANSIRANJE PREMA GODIŠNJIM FINANSIJKIM IZVJEŠTAJIMA

Prema podacima CIK BiH², godišnji finansijski izvještaj za 2020. godinu podnijela je 131 politička stranka, što čini 71,58% od ukupno 183 političke stranke, koje se nalaze u evidencijama Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine.

Prema podacima iz finansijskih izvještaja, političke stranke su se u 2020. godini finansirale iz sljedećih izvora:

² https://www.izbori.ba/Documents/2020/Fin_izv_2020/God_fin_izvjestaji/Info/Informacija_o_podnesenim_izvjestajima_politickih_stranaka_2020_godinu_sa_izvorima_finansiranja.pdf

PRIHODI	IZNOS	STRUKTURA
Članarina	1.805.651,30 KM	8,37 %
Prilozi fizičkih lica	2.811.977,97 KM	13,04 %
Prilozi pravnih lica	357.161,82 KM	1,66 %
Prihodi od političkih stranaka	462.383,65 KM	2,14 %
Dobit od pravnih lica u vlasništvu stranke	0,00 KM	0,00 %
Prihodi od poklona i usluga što ih stranka nije imala obavezu platiti	224.350,27 KM	1,04 %
Prihodi iz budžeta	15.550.506,55 KM	72,10 %
Prihodi od izdavačke djelatnosti, prodaje propagandnog materijala i organizacije stranačkih manifestacija	0,00 KM	0,00 %
Ostali prihodi	355.666,81 KM	1,65 %
UKUPAN PRIHOD	21.567.698,37 KM	100,00 %

DUGOVANJA POLITIČKIH STRANAKA NA DAN 31.12.2020. GODINE	9.140.535,18 KM
---	-----------------

Izvor: Izvještaj CIK BiH

Tokom 2020. godine političke stranke u Bosni i Hercegovini primile su iz budžeta svih nivoa vlasti u BiH oko 15,5 miliona KM, pokazuju podaci iz godišnjih finansijskih izvještaja koje je objavila Centralna izborna komisija BiH.

Zakonom o finansiranju političkih stranaka propisano je da se političke stranke mogu finansirati iz budžeta Bosne i Hercegovine, entitetskih budžeta, kantonalnih budžeta i budžeta Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, te budžeta drugih jedinica lokalne uprave i samouprave u skladu sa zakonom.

Kada je u pitanju finansiranje iz budžeta BiH, političkim strankama, sredstva se raspodjeljuju na način da se 30% sredstava dijeli jednako svim političkim strankama, 60% sredstava se dijeli prema broju poslaničkih, odnosno delegatskih mandata i 10% od ukupnog iznosa raspoređuje se parlamentarnim grupama srazmjerno broju poslaničkih, odnosno delegatskih mjesta koja pripadaju manje zastupljenom polu³.

U Republici Srpskoj političkim strankama, odnosno koalicijama budžetska sredstva se raspodjeljuju na način da se 20% sredstava raspoređuje u jednakim iznosima strankama koje imaju poslaničke i odbornike, a 80% sredstava se raspoređuje srazmjerno broju osvojenih mandata⁴.

Federacija Bosne i Hercegovine nije donijela poseban zakon o finansiranju političkih stranaka iz budžeta, pa sredstva za finansiranje političkih stranaka i drugih političkih subjekata izdvaja u skladu sa Zakonom o izvršenju Budžeta Federacije Bosne i Hercegovine, koji donosi svake godine.

Prema Zakonu o izvršenju budžeta FBiH za 2020. godinu sredstva namijenjena za finansiranje političkih subjekata raspoređuju se tako da 40% od predviđenog iznosa pripada političkim subjektima koji su zastupljeni u Parlamentu, u jednakim iznosima, a 60% prema broju poslanika u

³ Zakon o finansiranju političkih stranaka BiH ("Službeni glasnik BiH" broj 95/12 i 41/16)

⁴ Zakon o finansiranju političkih stranaka iz budžeta Republike, grada i opštine („Službeni glasnik RS" broj 65/08)

domovima Parlamenta, na dan dodjele mandata⁵.

Zakonom o finansiranju političkih stranaka iz budžeta Brčko distrikta Bosne i Hercegovine propisano je da se sredstva iz budžeta Brčko distrikta BiH izdvajaju za:

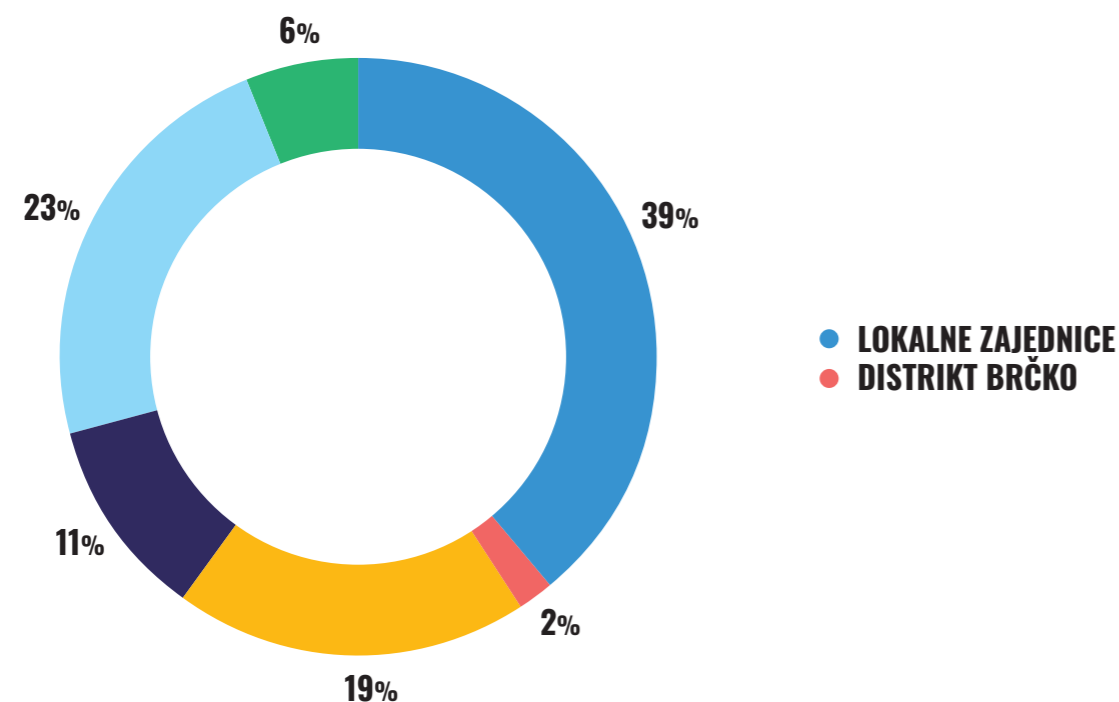
- Izbornu kampanju političkih stranaka koje učestvuju na izborima za Skupštinu Brčko distrikta
- Redovan rad političkih stranaka zastupljenih u Skupštini Brčko distrikta BiH

Sredstva za izbornu kampanju političkih stranaka obezbijavaju u godini u kojoj se:

- Održavaju redovni izbori za Skupštinu Brčko distrikta i to u iznosu 0,03% prihoda u budžetu Brčko distrikta ili 60.000 KM zavisno od toga koji je iznos niži

Sredstva za redovan rad političkih stranaka izdvajaju se po godišnjoj osnovi od 0,1% od prihoda u budžetu Brčko distrikta BiH ili 200.000 KM, zavisno od toga koji od ova dva iznosa je niži. Sredstva izdvojena za redovan rad političkih stranaka i njihovih zastupničkih klubova u Skupštini Brčko distrikta raspoređuju na taj način da se:

- 30% sredstava raspoređuje se u jednakim iznosima svim zastupničkim klubovima političkih stranaka zastupljenim u Skupštini Brčko distrikta, a 70% od ukupnog iznosa raspoređuje srazmjerno broju zastupničkih mjesta koje svaka politička stranka ima u Skupštini Brčko distrikta u trenutku raspodjele

⁵ Zakon o izvršavanju budžeta Federacije Bosne i Hercegovine za 2020. godinu

	2019	2020	
	Uplaćeno	Planirano	Uplaćeno
LOKALNE ZAJEDNICE BRČKO DISTRIKT BIH	6.549.924,36	6.219.827,28	6.057.901,77
KANTONI FEDERACIJA BIH	200.000,00	259.999,94	259.999,94
REPUBLICA SRPSKA DRŽAVA BIH	3.955.578,57	3.501.061,99	2.863.968,28
	3.713.004,00	1.816.488,00	1.770.702,00
	3.531.916,65	3.924.999,26	3.597.915,93
	933.609,53	950.000,04	942.158,00

To je nešto manje nego prethodnih godina, kada se strankama isplaćivalo preko 18 miliona KM, a razlog je taj što je Federacija BiH u budžetu planirala upola manje novca nego ranijih godina. Sa kantonalnog nivoa izdvojeno je 1,1 milion KM manje, dok je Republika Srpska planirala veće izdvajanje za političke stranke u odnosu na prethodne godine, ali cijeli iznos još nije isplaćen.

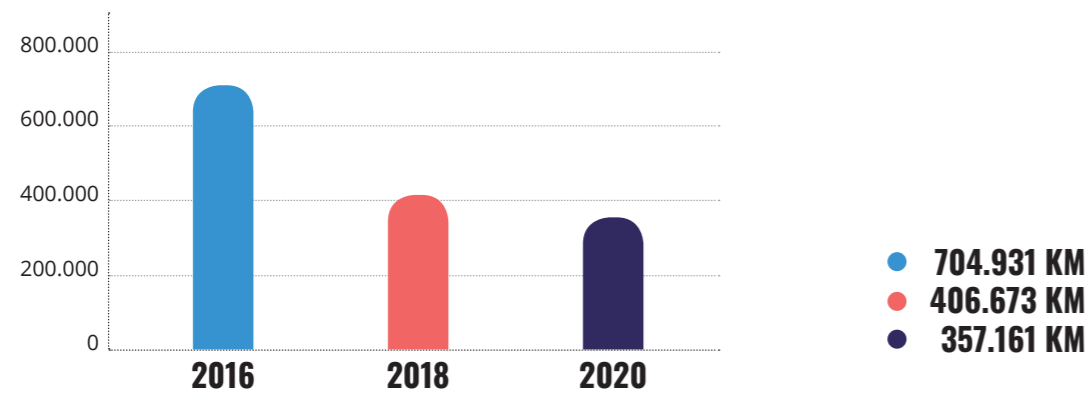
3.2 FINANSIRANJE IZ NEDOZVOLJENIH IZVORA

Prema Zakonu o finansiranju političkih partija u BiH finansiranje se zabranjuje: organima uprave države Bosne i Hercegovine, entiteta, kantona, Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, te gradskim i opštinskim organima. Takođe finansiranje političkih stranaka zabranjeno je i privatnim preduzećima koja su sa organima izvršne vlasti na svim nivoima u BiH sklopila ugovor o javnoj nabavci ako vrijednost ugovora u jednoj kalendarskoj godini prelazi iznos od 10.000,00 KM.

Političke stranke u svojim izvještajima navode vrlo malo donacija privatnih kompanija i te donacije su za čak 50% manje nego 2016. godine, kada su iznosile oko 700.000 KM.

Kako je prethodnih godina veliki dio tih priloga dolazio iz zabranjenih izvora, odnosno od privatnih preduzeća koja su poslovala sa organima izvršne vlasti, TI BiH je prijavljivao CIK-u te donacije koje su stranke morale vratiti donatorima ili su kažnjavane. Zbog toga je veliki broj stranaka prestao da uopšte prijavljuje te donacije. Tako, na primjer SNSD već četiri godine u svojim izvještajima nije prikazao ni jednu marku donacija privatnih preduzeća.

Ovu praksu potvrđuju i podaci CIK-a koji pokazuju sve manje prijavljenih donacija pravnih lica u izbornim godinama.

Izvor CIK BiH: Donacije pravnih lica političkim partijama u izbornim godinama

Na kraju prošle godine stranke su prikazale 357.161 KM priloga pravnih lica, a veliki dio njih je zabranjen Zakonom o finansiranju političkih stranaka, jer su privatna preduzeća koja su donirala političke stranke imale zaključene ugovore sa organima izvršne vlasti. TI BiH je zbog toga podnio prijave CIK-u protiv 10 političkih partija, a zbog primanja 20 zabranjenih priloga.

Stranke su tokom prošle godine primale donacije od privatnih preduzeća koja su imala zaključene ugovore sa organima izvršne vlasti, a što je zabranjeno Zakonom o finansiranju političkih partija. Prijave su podnesene protiv HDZ BIH, SDA, PDP, DF, SDP, NIP, SBB, SD, NEZAVISNE BH LISTE i POKRETA ZA MODERNU I AKTIVNU KRAJINU.

Uz prijavu CIK-u su dostavljeni i spiskovi ugovora koje su finansijeri ovih stranka potpisali s organima izvršne vlasti tokom 2020. godine, a zanimljivo je da brojnim organima upravljaju upravo stranke koje su donirali.

Tako je preduzeće BOSSIL doo, koja se pojavljuje među donatorima HDZ-a BiH u Vitezu, prošle godine dobilo posao izgradnje pristupnog puta vrijedan preko 329.000 KM od opštine Vitez u kojoj je HDZ na vlasti. Radi se o zabranjenom prilogu pa će HDZ morati da vrati donaciju, a CIK može izreći sankcije do trostrukog iznosa primljenog priloga. Takođe, ova firma je 2019. godine od opštine Vitez dobila ugovore vrijedne preko 2,4 miliona KM, te je indikativno da se baš ona dovodi u vezu sa finansiranjem lokalnog HDZ-a.

Na isti način SDA se finansirala od firme Akva invest iz Živinice koja je dobila posao vrijedan 34.000 KM od grada Živinice. Ista firma pored SDA donirala je i Socijaldemokrate BiH, a pored poslova od grada Živinice godinama je dobijala i nekolicinu dugih poslova od javnih preduzeća. Ipak Zakon o finansiranju političkih partija ne zabranjuje strankama da se finansiraju od firmi koje posluju sa javnim preduzećima i javnim ustanovama.

Firma Vlašić Gradnja iz Travnika koja je donirala SDA imala je više zaključenih ugovora tokom prošle godine sa opštinama Travnik i Novi Travnik, dok je firma BH Bušenje iz Tuzle koja je takođe donirala SDA imala je zaključene ugovore sa opštinom Gračanica. Među donatorima HDZ-a sporna je donacija firme Arh concept d.o.o. koja je poslovala sa Gradskom upravom Grada Mostara, opštinom Čitluk i više javnih ustanova.

Među finansijerima Socijaldemokrata BiH nalaze se i dvije firme koje su poslovale sa opštinama Lukavac i Gračanica. Takođe jedan donator SBB-a sklapao je ugovore sa gradom Živinice, a sporno je i to što donator brčanskog ogranka ove stranke Galax Niskogradnja ima brojne zaključene ugovore sa Brčko Distriktom i mnogim drugim lokalnim zajednicama.

SDP je primao zabranjene donacije od Rudnika Gipsa u Donjem Vakufu koji je imao zaključene poslove sa ovom opštinom dok su PDP i DF imali po dva zabranjena donatora koja je dobila poslove organa izvršne vlasti. Jedan od donatora DF-a je firma iz Kaknja koja je sa ovom opštinom i opštinskim Zavodom za izgradnju samo u 2020. godini sklopila poslove vrijedne 2,2 miliona.

Zanimljivo je da dobar dio privatnih preduzeća koja finansiraju stranke dobijaju tendere upravo tamo gdje ta stranka vrši vlast. To izaziva dodatnu sumnju da se novac iz budžeta na ovaj način preusmjerava za finansiranje izborne kampanje, a brojne stranke u pokušaju prikrivanja ove pojave prestale su prikazivati donacije pravnih lica.

3.3 DUGOVANJA POLITIČKIH PARTIJA

Političke stranke u BiH po Zakonu su dužne da u posebnom obrascu navedu obaveze po kreditima i pozajmicama kao i ostale obaveze koje imaju prema dobavljačima. Iz ovih obrazaca vidljivo je da stranke godinama iskazuju obaveze prema pojedinim firmama koje ne izmiruju. Ova dugovanja se nakon određenog perioda otpisuju i ovo predstavlja jedan od načina na koji se stranke finansiraju od strane privatnih preduzeća zaobilazeći zakonske zabrane.

Prošle godine stranke su iskazale obaveze u iznosu od 9,1 milion KM, a ovaj iznos je veći nego ranijih godina, jer brojne stranke prema pojedinim firmama već duži period iskazuju obaveze koje ne izmiruju. U nastavku navodimo neke od primjera:

- Socijalistička partija od 2014. godine kroz izvještaje prikazuje dug prema firmi 6. novembar iz Zvornika od oko 80.000 KM. Firma je u vlasništvu porodice njihovog poslanika u Parlamentarnoj skupštini BiH Jakova Galića, koji se u ranijim medijskim izvještajima pominjao i kao direktor ove firme. Radi se o preduzeću koje posluje sa državom godinama i koje po zakonu ne može donirati političku stranku
- Nezavisni blok od 2018. godine duguje 50.000 firmi Divel d.o.o. iz Sarajeva na ime pozajmice, a u izvještaju se navodi da je dug trebao biti vraćen 2019. godine. Firma se bavi projektovanjem i cestogradnjom, a ranije je poslovala sa opštinama Ilidža i Centar Sarajevo, a dobijala je i milionske ugovore od Cesta FBiH i Autocesta FBiH
- Veći dio obaveza DNS-a odnosi na dugovanja firmi Porsche finance group, koja se prvi put pojavljuje u ovogodišnjem izvještaju s potraživanjem od oko 92.200 KM
- Demokratska fronta duguje firmi Ascanius Media d.o.o. oko 579.000 KM, a dug je nastao 01.01.2018. godine i u odnosu na prošlu godinu manji je za oko 115.000
- SDP BiH i dalje iskazuje obaveze prema firmi iz Zagreba ANALYTICS EXPERT D.O.O. od oko 230.000 KM, koja je ranije bila obuhvaćena istragom USKOK-a, jer se dovodi u vezu sa finansijskim prevarama i pranjem novca. Oni su ta potraživanja otkupili od firme Promotiv d.o.o. iz

Širokog Brijega, a nakon prijave TI BiH, Služba za reviziju Centralne izborne komisije BiH identifikovala je da se radi o spornim potraživanjima jer se ova firma bavi iznajmljivanjem dizalica

3.4 PRIJAVLJENI TROŠKOVI IZBORNE KAMPANJE

Na Lokalnim izborima 2020. godine učestvovala je 131 politička stranka, 71 koalicija političkih stranaka, 333 nezavisna kandidata i 9 lista nezavisnih kandidata. Centralnoj izbornoj komisiji Bosne i Hercegovine postizborni finansijski izvještaj je podnijelo 113 političkih stranaka, što čini 86,26 % od ukupnog broja stranaka koje su učestvovala na izborima. Finansijski izvještaj nije podnijelo 18 političkih stranaka ili 13,74%.

Za finansiranje izborne kampanje u skladu sa članom 15.10 Izbornog zakona BiH politički subjekti u okviru zakonom propisanog limita mogli su potrošiti 32.787.550,50 KM, od čega političke stranke 26.818.297,20 KM (25.284.697,20 KM samostalno i 1.533.600,00 KM u okviru koalicija), nezavisni kandidati 5.866.222,50 KM i liste nezavisnih kandidata 103.030,80 KM.

Političke stranke koje su Centralnoj izbornoj komisiji BiH podnijele postizborni finansijski izvještaj prijavile su troškove izborne kampanje u iznosu od 5.522.686,13 KM⁶.

TROŠKOVI	IZNOS	STRUKTURA
Troškovi štampanja plakata	735.194,54 KM	13,31%
Troškovi plakatiranja	856.031,73 KM	15,50%
Troškovi štampanja predizbornih oglasa, proglašenja, saopštenja i sl. u javnim glasilima	204.810,20 KM	28,15%
Troškovi organizacije i održavanja predizbornih skupova	654.571,44 KM	3,71%
Troškovi štampanja, umnožavanja i slanja predizbornog materijala biračima	1.517.273,46 KM	11,85%
Ostali troškovi propagande	224.350,27 KM	27,47%
UKUPNO	5.522.686,13 KM	100,00 %

Od prikazanog iznosa od 5,5 miliona KM najveći dio troškova izborne kampanje napravilo je 15 najvećih političkih partija u BiH koje su bile obuhvaćene i monitoringom oglašavanja koje je provodio Transparency International u BiH.

⁶ https://www.izbori.ba/Documents/2020/Fin_izv_2020/01/Informacija_o_podnesenim_postizbornim_finansijskim_izvjestajima.pdf

STRANKA	Troškovi štampanja plakata	Troškovi plakatiranja	Troškovi štampanja predizbornih oglasa, proglašenja, saopštenja i sl. u javnim glasilima	Troškovi organizacije i održavanja predizbornih skupova	Troškovi štampanja, umnožavanja i slanja predizbornog materijala biračima	Troškovi organizacije i održavanja predizbornih skupova	Troškovi štampanja, umnožavanja i slanja predizbornog materijala biračima	Ostali troškovi propagande	UKUPNO
1 SNSD	79.845,28 KM	188.170,81 KM	483.435,53 KM	935,00 KM	81.661,20 KM	10.987,28 KM	845.035,10 KM		
2 SDA	177.624,95 KM	58.750,69 KM	305.875,81 KM	46.088,11 KM	154.835,58 KM	62.585,08 KM	805.760,22 KM		
3 PDP	64.936,85 KM	62.058,64 KM	173.981,93 KM	- KM	- KM	106.856,31 KM	407.833,73 KM		
4 UJEDINJENA SRPSKA	82,00 KM	- KM	83.704,86 KM	- KM	- KM	261.207,69 KM	344.994,55 KM		
5 HDZ BIH	34.069,86 KM	100.407,30 KM	46.989,51 KM	14.748,42 KM	76.829,40 KM	65.441,18 KM	338.485,67 KM		
6 DNS	6.048,90 KM	63.533,52 KM	7.581,90 KM	1.755,05 KM	91.211,03 KM	165.449,37 KM	335.579,77 KM		
7 SDP BIH	128.161,25 KM	- KM	69.695,20 KM	710,00 KM	- KM	113.715,93 KM	312.282,38 KM		
8 NAŠA STRANKA	28.468,39 KM	102.303,57 KM	57.474,76 KM	2.841,16 KM	36.738,46 KM	73.015,87 KM	300.842,21 KM		
9 SDS	41.135,71 KM	64.276,50 KM	74.610,90 KM	2.479,82 KM	20.304,12 KM	7.224,00 KM	210.031,05 KM		
10 Socijalistička partija	175,50 KM	69.341,43 KM	11.054,16 KM	- KM	11.336,32 KM	104.316,57 KM	196.223,98 KM		
11 DEMOS	50.171,61 KM	15.461,55 KM	83.647,02 KM	- KM	13.555,63 KM	2.850,37 KM	165.686,18 KM		
12 SBB BIH	6.635,48 KM	15.830,10 KM	52.070,88 KM	3.000,00 KM	3.539,60 KM	33.432,29 KM	114.508,35 KM		
13 NAROD I PRAVDA	- KM	- KM	- KM	46.855,00 KM	- KM	56.492,59 KM	103.347,59 KM		
14 SPS	5.001,75 KM	22.698,00 KM	2.619,90 KM	11.997,18 KM	17.767,92 KM	21.102,77 KM	81.187,52 KM		
15 Socijaldemokrate BIH	- KM	- KM	- KM	- KM	- KM	7.062,40 KM	20.900,60 KM		
UKUPNO	622.357,53 KM	762.832,11 KM	1.452.742,36 KM	131.409,74 KM	507.779,26 KM	1.091.739,70 KM	4.582.698,90 KM		

Troškovi izborne kampanje prema postizbornim finansijskim izvještajima (15 stranaka)

Najveći dio prikazanih troškova odnosi se na troškove štampanja predizbornih oglasa i troškove plakiranja, a najveće iznose prikazali su SDA i SNSD.

Kako su izbori u Mostaru održani 20. decembra, stranke su posebno podnijele izvještaje o troškovima izborne kampanje u Mostaru.

Na Lokalnim izborima 2020. godine u Gradu Mostaru učestvovala su 34 političke stranke, četiri koalicije političkih stranaka, četiri nezavisna kandidata i jedna lista nezavisnih kandidata. Centralnoj izbornoj komisiji BiH postizborni finansijski izvještaj su podnijele 24 političke stranke, što čini 70,59 % od ukupnog broja stranaka koje su učestvovala na izborima. Finansijski izvještaj nije podnijelo 10 političkih stranaka ili 29,41%.

Političke stranke koje su podnijele postizborni finansijski izvještaj prijavile su troškove izborne kampanje u iznosu od 160.601,46 KM.

3.4.1 UKUPNO PRIJAVLJENI TROŠKOVI IZBORNE KAMPANJE

Političke stranke su na kraju iskazale ukupne troškove kampanje kod podnošenja godišnjih finansijskih izvještaja. U tim izvještajima stranke su pored ostalih troškova, u rashodima posebno navele ukupne troškove izborne kampanje pa je iskazane iznose TI BIH koristio u analizi i poredio sa podacima iz monitoringa.

U godišnjim finansijskim izvještajima 15 najvećih političkih stranaka u BiH koje su bile i predmet ovog monitoringa iskazalo je ukupno 5,2 miliona KM troškova izborne kampanje.

Ukupan iznos iskazan u godišnjim finansijskim izvještajima za oko 617.000 KM je veći od iznosa prikazanog u postizbornim finansijskim izvještajima. Razlika se najvećim dijelom odnosi na izvještaj stranke Narod i pravda koja je u godišnjem izvještaju prikazala 450.210 KM troškova, a u postizbornom svega 103.347 KM (346.882 KM manje).

Ova stranka nije učestvovala na izborima u Mostaru i nije ni podnijela izvještaj za ove izbore. Zanimljivo je da je najveći dio troškova ove stranke evidentiran pod stavkom ostali troškovi propagande.

STRANKA	Troškovi štampanja plakata	Troškovi plakiranja	Troškovi štampanja predizbornih oglasa, proglašenja i sl. u javnim glasilima	Troškovi organizacije i održavanja predizbornih skupova	Troškovi štampanja, umnožavanja i slanja predizbornih mat. biranima	Ostali troškovi propagande	UKUPNO
1 SNSD	79.845,28 KM	197.599,84 KM	492.492,15 KM	935,00 KM	81.661,20 KM	31.110,78 KM	883.644,25 KM
2 SDA	188.261,42 KM	61.759,12 KM	332.141,98 KM	49.521,04 KM	164.676,79 KM	62.748,08 KM	859.108,43 KM
3 NAROD I PRAVDA	- KM	- KM	- KM	60.971,15 KM	5.345,00 KM	383.893,94 KM	450.210,09 KM
4 PDP	64.408,71 KM	63.138,64 KM	184.047,53 KM	- KM	2.700,00 KM	105.195,31 KM	419.490,19 KM
5 HDZ BIH	47.040,82 KM	158.632,30 KM	61.756,98 KM	14.848,42 KM	63.831,98 KM	60.130,18 KM	406.240,68 KM
6 UJEDINJENA SRPSKA	- KM	277.294,38 KM	82,00 KM	- KM	- KM	83.704,86 KM	361.081,24 KM
7 DNS	7.049,25 KM	63.533,51 KM	7.581,90 KM	3.510,05 KM	94.938,53 KM	183.077,45 KM	359.690,69 KM
8 SDP BIH	73.865,15 KM	- KM	- KM	- KM	710,00 KM	279.278,33 KM	353.853,48 KM
9 NAŠA STRANKA	28.490,39 KM	102.303,57 KM	57.474,76 KM	2.935,56 KM	36.738,46 KM	66.031,05 KM	293.973,79 KM
10 Socijalistička partija	10.628,24 KM	69.516,93 KM	4.327,14 KM	16.000,00 KM	13.991,68 KM	111.125,07 KM	225.589,06 KM
11 SDS	41.135,71 KM	64.276,50 KM	74.610,90 KM	2.479,82 KM	20.304,12 KM	7.224,00 KM	210.031,05 KM
12 DEMOS	50.171,61 KM	15.461,55 KM	93.468,70 KM	- KM	13.555,63 KM	2.850,37 KM	175.507,86 KM
13 SBB BIH	6.635,48 KM	15.830,10 KM	51.304,65 KM	3.000,00 KM	3.539,60 KM	23.479,33 KM	103.789,16 KM
14 SPS	5.001,75 KM	22.698,00 KM	2.619,90 KM	11.997,18 KM	17.767,92 KM	23.359,36 KM	83.444,11 KM
15 Socijaldemokrate BIH	14.085,01 KM	- KM	- KM	680,00 KM	- KM	- KM	14.765,01 KM
UKUPNO	616.618,82 KM	1.112.044,44 KM	1.361.908,59 KM	166.878,22 KM	519.760,91 KM	1.423.208,11 KM	5.200.419,09 KM

Troškovi izborne kampanje prema godišnjim finansijskim izvještajima (15 stranaka)

4. MONITORING OGLAŠAVANJA I TROŠKOVA IZBORNE KAMPANJE

Transparency International u BiH proveo je tokom izborne kampanje monitoring dva oblika oglašavanja političkih stranaka, kao i predizbornih skupova. Cilj monitoringa bila je procjena troškova izborne kampanje, a dobijeni podaci pokazali su veliko odstupanje stvarnog stanja u odnosu na ono što stranke navode u svojim izvještajima.

Ukupni troškovi koje je TI BiH evidentirao za 15 najvećih stranaka za najmanje 1,46 miliona KM premašuju iznos koji su one navele u svojim izvještajima. One su u izvještajima iskazale 5,20 miliona KM troškova izborne kampanje dok je TI BiH kroz monitoring evidentirao 6,66 miliona KM troškova. Stvarna cifra je vjerovatno i veća, jer je TI BiH monitoringom obuhvatio samo dva oblika oglašavanja.

Sa jedne strane monitoring oglašavanja u medijima obuhvatio je samo 12 vodećih TV stanica i 10 printanih medija, dok je sa druge strane monitoring oglašavanja putem bilborda obuhvatio samo podatke iz 70 opština koje su praćene monitoringom. Takođe, procjena koštanja predizbornih skupova zasnovana je samo na podacima koje su terenski posmatrači TI BiH ispratili na skupovima u 70 opština.

Zbog nepostojanja adekvatnog izvora podataka nije bilo moguće izmjeriti troškove online oglašavanja koje je bilo među najznačajnijim i krenulo je dosta prije zvaničnog početka kampanje zbog čega je TI BiH uputio 78 prijava CIK-u.

Ovdje treba napomenuti i da su obrasci na kojima političke stranke prijavljuju troškove kampanje zastarjeli i iz njihove forme nije moguće jasno protumačiti na šta tačno se ovi troškovi odnose. Iz samog naziva jasno je da se, u odnosu na obrazac koje su stranke popunjavale u svojim finansijskim izvještajima, podaci TI BiH ne odnose se na troškove štampanja plakata (stranke iskazale 614.779 KM), troškove štampanja, umnožavanja i slanja predizbornih materijala biračima (512.743 KM) tako da su odstupanja podataka koje su stranke navele u odnosu na stvarno stanje daleko veća od pomenutih 1,46 miliona KM.

4.1 MONITORING OGLAŠAVANJA U MEDIJIMA TOKOM IZBORNE KAMPANJE 2020. GODINE

Tokom izborne kampanje za Lokalne izbore 2020. godine zabilježen je ukupno 2.331 oglas političkih partija koje su bile uključene u monitoring, a prema listi medija koja je uključivala 12 TV stanica i 34 štampana medija iz cijele Bosne i Hercegovine. Monitoring oglašavanja političkih partija u medijima za potrebe TI BiH provela je profesionalna media monitoring agencija⁷.

Prilikom monitoringa evidentirana su oglašavanja, njihovo trajanje i komercijalna vrijednost prema važećim cjenovnicima medija. Tokom kampanje zabilježen je značajno veći broj oglasa na TV stanicama u odnosu na štampane medije. Tako su zabilježena 74 (3%) oglasa u štampanim medijima, dok je na TV stanicama zabilježeno 2.257 (97%) oglasa.

Ukupna površina oglasa u štampanim medijima je 38.270 cm², dok je na TV stanicama zabilježeno ukupno trajanje oglasa 136.300,5 sekundi. Ukupna komercijalna vrijednost oglasa je 2.571.123,2 KM, od čega je na TV stanicama 2.506.379,79 KM.

Najveći broj objava, kada su u pitanju štampani mediji, zabilježen je u Semberskim novinama (16), te u Nezavisnim novinama (14).

ŠTAMPA	Broj objava	Površina (cm ²)	Komercijalna vrijednost
Dnevni avaz	6	1.459	3.457,74 KM
Euroblic	10	5.028	19.709,76 KM
Glas Srpske	11	2.006	2.846,6 KM
Gracija	4	5.515	18.585,55 KM
Kakanjske novine	4	3.521	540,5 KM
Naša riječ	5	4.795	6.917,55 KM
Nezavisne novine	14	2.063	2.816,99 KM
Oslobođenje	3	650	968,5 KM
Semberske novine	16	12.327	7.396,2 KM
Večernji list	1	906	1.513,02 KM
UKUPNO	74	38.270	64.752,41 KM

Kada su u pitanju TV stanice najveći broj objava zabilježen je na BNTV, 460 oglasa ili 20% od ukupnog oglasnog sadržaja zabilježenog na TV stanicama. Slijedi K3 sa 421 i ATV sa 392 oglasa. Ove tri TV stanice bilježe i najveću komercijalnu vrijednost oglasa. Kad je u pitanju produkcija, ukupan procijenjeni utrošak stranaka za produkciju video sadržaja iznosi 220.100 KM.

⁷ Parametar

TV	Broj objava	Trajanje (s)	Komercijalna vrijednost
ALFA	46	3540	26210 KM
ATV	392	25770	554459 KM
BHT	44	964	17898 KM
FACE TV	48	9850.5	94577.79 KM
FTV	132	2163	50436 KM
Hayat	259	7971	107730 KM
K3	421	49834	420442 KM
N1	133	1349	7890 KM
NOVA BH	13	65	2600 KM
O kanal	19	1053	26921 KM
RTRS	290	13378	202832 KM
TVBN	460	20363	994375 KM
UKUPNO	2257	136300,5	2.506.370,79 KM

PREGLED MEDIJSKIH OGLASA PO STRANKAMA

Tokom izborne kampanje političke stranke koje su uključene u monitoring oglašavale su se kroz 2.331 oglas u štampanim i elektronskim medijima, a za to je utrošeno 2.571.123 KM. Kad se na to dodaju procijenjeni troškovi produkcije za izradu oglasa, koji iznose 230.420 KM, ukupni procijenjeni utrošak iznosi 2.801.543 KM.

Najveći broj oglasa imao je SNSD - 615. Slijedi PDP sa 377 oglasa, dok je na trećem mjestu SDA sa 341 oglasom. Oglašavanje ove tri stranke ima više od 50% udjela u ukupnom oglašavanju, kako po broju objava, tako i u troškovima.

Najmanji broj oglasa bilježi se za HDZ BiH, SPS i DF, dok za stranku A-SDA nije zabilježen nijedan oglas⁸. Iako je imala najveći broj oglasa, SNSD nije stranka sa najvećim utroškom za oglašavanje zbog procijenjene vrijednosti oglasa u medijima u kojima se reklamirala. Najveću komercijalnu vrijednost oglasa imao je PDP 748.999,76 KM. Slijedi SNSD sa 680.674,33 KM.

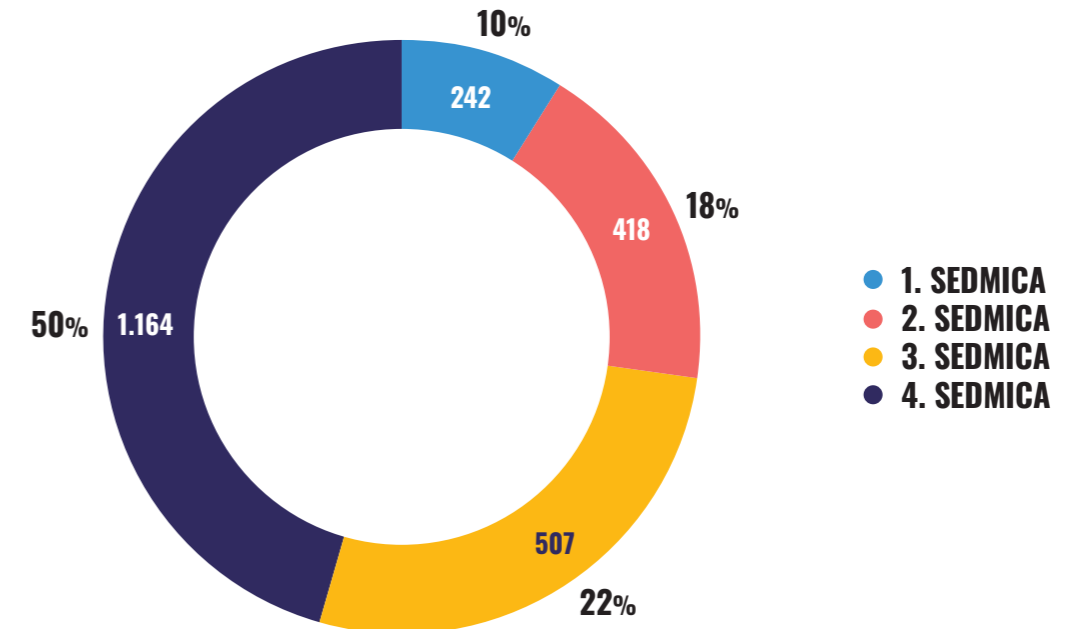
Ove dvije stranke najveći iznos novca potrošile su za oglašavanje kandidata za gradonačelnika Banjaluke. Kada su u pitanju troškovi produkcije, procjena je da je najviše novca izdvojio SNSD 58.800 KM, dok je na drugom mjestu PDP sa procijenjenim troškovima produkcije od 54.900 KM⁹.

⁸ DF i ASDA su bile obuhvaćene monitoringom oglašavanja u medijima. Kako ove stranke nisu potrošile velike iznose u kampanji nisu ni ušle u prvih 15 stranaka koje su potrošile najveći iznos u kampanji. Zato su umjesto njih u ovu analizu uključene Socijalistička partija i Socijaldemokrate BiH koje su po troškovima ušle u prvih 15 stranaka

⁹ Na vrijednost produkcije spota utiče preprodukcija (priprema i izrada scenarija), produkcija (režija, broj kamera i kamermana, dodatna oprema, statisti i ostalo osoblje potrebno za upravljanje lokacijom snimanja), postprodukcija (montaža, dorada, grafike, animacije itd). Okvirna vrijednost navedena u ovoj tabeli napravljena je na osnovu vidljivih elemenata ali može da ostupa i prema većoj i prema nižoj vrijednosti

TV	Broj objava	Komercijalna vrijednost	Vrijednost produkcije ¹⁰	UKUPNO
DEMOS	107	103.373,20 KM	5.800,00 KM	109.173,20 KM
DNS	38	113.368,20 KM	350,00 KM	113.718,20 KM
HDZ BiH	1	1.513,02 KM	300,00 KM	1.813,02 KM
Narod i pravda	11	61.086,92 KM	2.000,00 KM	63.086,92 KM
Naša stranka	83	20.680,49 KM	2.800,00 KM	23.480,49 KM
PDP	377	748.999,80 KM	54.900,00 KM	803.899,80 KM
SBB	128	22.314,29 KM	1.170,00 KM	23.484,29 KM
SDA	341	228.058,30 KM	28.200,00 KM	256.258,30 KM
SDP	151	31.805,93 KM	300,00 KM	32.105,93 KM
SDS	173	350.390,00 KM	35.900,00 KM	386.290 KM
SNSD	615	680.674,30 KM	58.800,00 KM	739.474,3 KM
SPS	1	3.000,00 KM	0,00 KM	3.000 KM
US	302	204.890,20 KM	39.300,00 KM	244.190,20 KM
UKUPNO	2.331	2.571.123,00 KM	2.571.123,00 KM	2.799.974,65 KM

Kada je u pitanju intenzitet oglašavanja, evidentno je da je oglašavanje raslo iz sedmice u sedmicu te da je najveći broj oglasa, čak 50%, zabilježen u posljednjoj sedmici kampanje.

¹⁰ Na vrijednost produkcije spota utiče preprodukcija (priprema i izrada scenarija), produkcija (režija, broj kamera i kamermana, dodatna oprema, statisti i ostalo osoblje potrebno za upravljanje lokacijom snimanja), postprodukcija (montaža, dorada, grafike, animacije itd). Okvirna vrijednost navedena u ovoj tabeli napravljena je na osnovu vidljivih elemenata ali može da ostupa i prema većoj i prema nižoj vrijednosti.

4.2 MONITORING VANJSKOG OGLAŠAVANJA

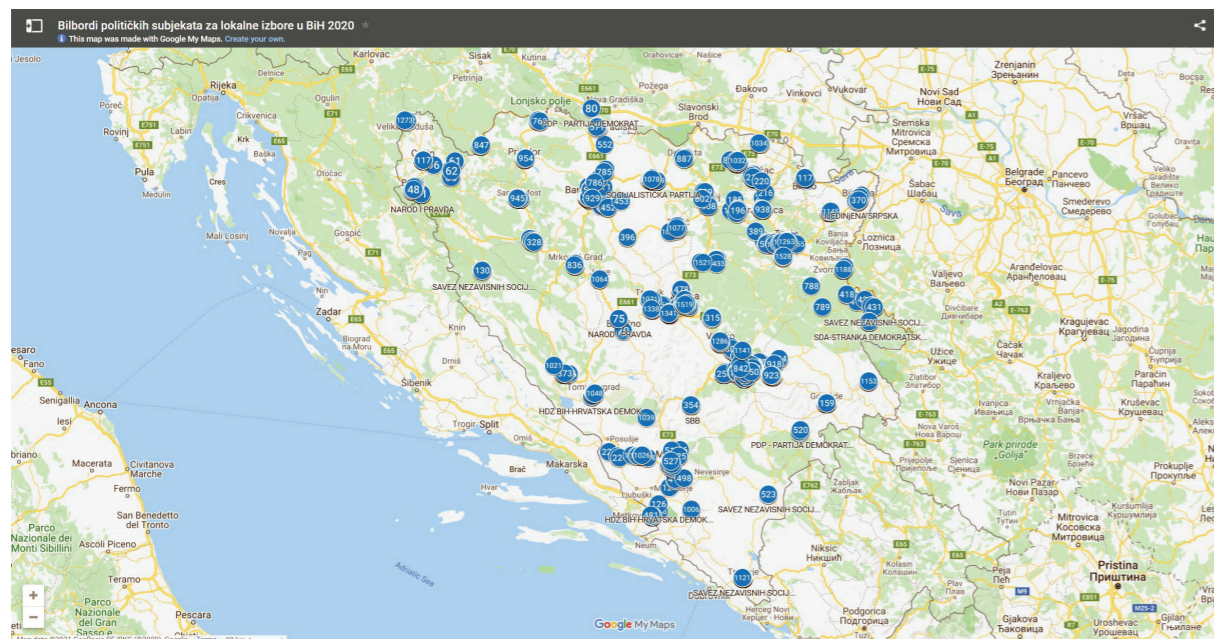
Transparency International u BiH je uz pomoć terenskih posmatrača prikupio podatke o broju i vrsti oglasa na bilbordima koje su političke stranke isticale u 70 lokalnih zajednica.

Na osnovu javno dostupnih cijena od dva najveća dobavljača ovih usluga, te na osnovu površine i lokacije postavljenih bilborda, TI BiH je napravio procjenu minimalnog koštanja reklama koji su istaknute u izbornoj kampanji.

Posmatrači TI BiH u 70 opština evidentirali su **2.835 bilborda** čija je vrijednost po javno dostupnim cijenama iznosila **4.418.829 KM**. Od tog broja 81% bili su bilbordi 15 najvećih stranaka koji su prema procjeni koštali **3.583.082 KM**.

Ova cifra vjerovatno je i veća ako su uzme u obzir činjenica da podaci ne uključuju reklame na led bilbordima kojih je bilo jako mnogo. Podaci uključuju samo statične plakate na bilbordima, a monitoring je rađen u samo 70 lokalnih zajednica.

Procjena troškova za svaku stranku je posebno urađena na osnovu broja bilborda i njihove tržišne vrijednosti.

Bilbordi političkih subjekata za lokalne izbore u BiH 2020

TROŠKOVI	IZNOS
SNSD	709.445,00 KM
SDA	684.497,00 KM
SDP	305.607,00 KM
DNS	247.915,00 KM
NAROD I PRAVDA	235.442,00 KM
PDP	107.586,00 KM
SDS	232.323,00 KM
UJEDINJENA SRPSKA	171.514,00 KM
HDZ	272.863,00 KM
SOCIJALISTIČKA PARTIJA	135.652,00 KM
DEMOS	116.941,00 KM
SPS	99.790,00 KM
NAŠA STRANKA	93.553,00 KM
Socijaldemokrate BiH	85.757,00 KM
SBB	84.197,00 KM
UKUPNO	3.583.082,00 KM

Troškovi oglašavanja na bilbordima

Na ovu vrstu oglašavanja potrošeni su najveći iznosi u kampanji. Međutim, zbog same forme obrazaca CIK-a stranke ne iskazuju posebno troškove ove vrste oglašavanja tako da nije moguće jasno utvrditi pod kojom od navedenih šest stavki se vode. Na primjer, NIP koji je imao značajan broj bilborda u kampanji preko 80% svojih troškova iskazao je pod stavkom „ostali troškovi propagande“ dok su ostale stranke najveće iznose prikazivale pod stavkom „troškovi štampanja predizbornih oglasa, proglašenja, saopštenja i sl. u javnim glasilima“.

Zbog toga je TI BiH u analizi poredio samo ukupne troškove kampanje koje su stranke iskazale u izvještajima sa zbirom troškova oglašavanja u medijima, oglašavanja na bilbordima i predizbornih skupova.

4.3 MONITORING PREDIZBORNIH SKUPOVA

Terenski posmatrači TI BiH su tokom izborne kampanje ispratili 1098 predizbornih skupova većine političkih stranaka u 70 lokalnih zajednica. Od tog broja 724 skupa održalo je 15 najvećih stranaka koje su u kampanji potrošile i najveće iznose. S obzirom na okolnosti uzrokovane pandemijom COVID – 19, većina stranaka nije održavala velike predizborne skupove. Ipak i nekoliko takvih zabilježeno je tokom monitoringa na kojima se nije poštovao ni minimum epidemioloških mjera.

Terenski posmatrači TI BiH evidentirali su, između ostalog, i sadržaje na tim skupovima kako bi se mogla uraditi procjena troškova. Cijene pojedinačnih sadržaja koji su evidentirani na predizbornim skupovima prikupljene su na osnovu ispitivanja tržišta i služile su kao osnov za procjenu ukupnih troškova.

TROŠKOVI	IZNOS
Fotograf (po događaju)	50,00 KM
Hrana (po osobi)	15,00 KM
Kameraman (po događaju)	100,00 KM
Konobar (po osobi, 1 konobar na 40 osoba)	50,00 KM
Ozvučenje (za 100 osoba)	300,00 KM
Piće (po osobi)	10,00 KM
Šator (po osobi)	3,50 KM
Vatromet (po događaju)	100,00 KM
Voditelj (po događaju)	50,00 KM

Pored ovih troškova koji su računati fiksno, na pojedinim većim skupovima je iznajmljivana skuplja oprema (pozornica, rasvjeta, led ekrani i sl) procjene su pravljene posebno za svaki skup.

Ipak zbog specifičnih okolnosti i održavanja brojnih „skupova u pokretu“ koji su se preklapali sa javnim događajima, nije bilo moguće uraditi preciznu procjenu i obuhvatiti veći broj skupova. Takođe, brojni skupovi održavali su se u zatvorenim prostorijama gdje se nije poštovao minimum epidemioloških mjera, tako da TI BIH na takve događaje nije slao posmatrača zbog zdravstvenih rizika.

Tako je broj ispraćenih skupova dosta manji od onih koji su održani, između ostalog i zbog činjenice da je monitoringom obuhvaćeno samo 70 lokalnih zajednica.

STRANKA	Podaci iz monitoringa	Prikazani troškovi predizbornih skupova u godišnjem finansijskom izvještaju	RAZLIKA
SDA	110.889,00 KM	49.521,04 KM	-61.367,96 KM
SNSD	63.060,00 KM	935,00 KM	-62.125,00 KM
NAROD I PRAVDA	27.047,00 KM	60.971,15 KM	33.924,15 KM
SDP	18.840,00 KM	0,00 KM	-18.840,00 KM
SDS	16.227,00 KM	2.479,82 KM	-13.747,18 KM
SOCIJALISTIČKA PARTIJA	10.563,00 KM	16.000,00 KM	5.437,00 KM
UJEDINJENA SRPSKA	10.104,50 KM	0,00 KM	-10.104,50 KM
PDP	7.749,00 KM	0,00 KM	-7.749,00 KM
HDZ	6.558,00 KM	14.848,42 KM	8.290,42 KM
SPS	6.340,00 KM	11.997,18 KM	5.657,18 KM
DEMOS	6.432,00 KM	0,00 KM	-6.432,00 KM
Socijaldemokrate BIH	3.441,00 KM	680,00 KM	-2.761,00 KM
DNS	3.180,00 KM	3.510,05 KM	330,05 KM
NAŠA STRANKA	1.395,00 KM	2.935,56 KM	1.540,56 KM
SBB	1.250,00 KM	3.000,00 KM	1.750,00 KM
UKUPNO	293.075,50 KM	166.878,22 KM	-126.197,28 KM

Ipak i kod troškova predizbornih skupova primijećena su značajna odstupanja u odnosu na ono što su stranke navodile u svojim izvještajima. Iznos koji je ovih 15 stranaka prikazalo u svojim izvještajima za oko 160.000 KM je manji od onoga koji je utvrdio TI BIH (na ispraćenim skupovima i lokalnim zajednicama koje su obuhvaćene uzorkom).

U pojedinim slučajevima prikazani iznosi su i veći od onih koji su utvrđeni kroz monitoring, što bi trebalo biti očekivano s obzirom na to da monitoringom nisu obuhvaćene sve lokalne zajednice. Ipak, pojedine stranke koje su održavale veće skupove prikazali su mizerne ili nikakve troškove održavanja tih skupova.

U slučaju SNSD-a prikazano je samo 935 KM troškova predizbornih skupova, iako je ova stranka održala nekoliko većih skupova gdje prikazani iznos ukupnih troškova od 935 KM nije mogao pokriti ni minimum njihovog koštanja.

Predizborni skup SNSD-a u Banjaluci 16. 10. 2020.

Iako kroz monitoring predizbornih skupova zbog specifičnih uslova u kojima se odvijala kampanja nisu mogli biti prikupljeni svi podaci, ipak se pokazalo da stranke u svojim izvještajima ne navode realne troškove njihovog održavanja.

Ova praksa prikazivanja nerealnih troškova bila je prisutna i ranijih godina. Tako je tokom kampanje za Opšte izbore 2018. godine deset najvećih stranaka prijavilo 1,18 miliona KM troškova održavanja predizbornih skupova što je znatno više u odnosu na sada prijavljenih 166.000 KM. TI BIH je tada zabilježio da su te stranke održale 559 skupova što je prosječan trošak od 2.115 KM po predizbornom skupu iako su na njima angažovali skupu opremu i estradne umjetnike čiji honorari znatno premašuju ovaj iznos.

5. UPOREDNA ANALIZA PRIKAZANIH I EVIDENTIRANIH TROŠKOVA IZBORNE KAMPANJE

Petnaest vodećih političkih stranaka u Bosni i Hercegovini prikazalo je u svojim postizbornim izvještajima za protekle lokalne izbore 5,2 miliona KM troškova propagande. Ipak, samo troškovi medijskog i vanjskog oglašavanja (putem bilborda) kao i troškovi predizbornih skupova koje je evidentirao Transparency International u BiH (TI BiH) kumulativno, za 1,46 miliona KM premašuju ovaj iznos, što jasno pokazuje da stranke nisu realno prikazale informacije o finansiranju.

Od 15 stranaka koje su praćene ovim monitoringom samo četiri (NIP, HDZ, SP, Naša Stranka) su prikazale veće ukupne troškove kampanje od utvrđenih troškova predizbornih skupova i dva oblika oglašavanja (oglašavanje u medijima i oglašavanje na bilbordima).

Troškovi koje su stranke prikazale u izvještajima morali su biti znatno veći od podataka do koje je došao TI BiH s obzirom na to da je monitoring vanjskog oglašavanja i predizbornih skupova obuhvatio samo 70 lokalnih zajednica. Takođe, TI BiH nije uključio troškove štampanja predizbornih materijala, online oglašavanja i slično.

Preostalih 11 političkih partija prikazalo je 1,96 miliona KM manje ukupne troškove izborne kampanje od onih koji su utvrđeni kroz monitoring.

Treba istaći da je TI BiH troškove oglašavanja na bilbordima, za šta su stranke po procjeni potrošile oko 3,58 miliona KM, evidentirao u samo 70 od ukupno 142 lokalne zajednice, te da nisu evidentirani troškovi online i drugih oblika oglašavanja za koje ne postoje podaci, što jasno pokazuje da je iznos koji su stranke stvarno potrošile na propagandu daleko veći.

Sa druge strane, podaci o medijskom oglašavanju, koje je za potrebe TI BiH prikupila media monitoring agencija, pokazuju da je 15 stranaka potrošilo najmanje 2,74 miliona KM na produkciju i prikazivanje oglasa u medijima. Troškovi predizbornih skupova u lokalnim zajednicama iz uzorka, za ovih 15 stranaka po procjeni TI BiH iznosili su 293.075,50 KM.

Najveća razlika u troškovima koji su prikazani u odnosu na one koji su utvrđeni kroz monitoring pojavljuje se kod SNSD-a i ona iznosi preko 628 hiljada KM. Ova stranka je u svojim izvještajima prikazala ukupne troškove propagande od 883 hiljade KM, iako su po procjeni TI BiH, samo predizborni skupovi, bilbordi i medijsko oglašavanje ove stranke vrijedili 1,5 miliona KM.

Takođe, ova stranka prijavila je samo 935 KM kao trošak održavanja predizbornih skupova, iako su i prije i tokom kampanje imali desetine manjih i većih skupova na kojima su imali ozvučenje, binu, hranu, piće i sve druge sadržaje čija cijena ni približno ne odgovara prikazanom iznosu. Procjena TI BiH je da su ovi skupovi koštali 63.060 KM.

Ogromna razlika pojavljuje se i kod PDP-a, jer je ova stranka prema tržišnim cijenama samo na oglašavanje u medijima i na bilborde potrošila oko 911.000 KM, a ukupne troškove propagande iskazala u iznosu od oko 419.000 KM. Kada se na to dodaju troškovi online oglašavanja i drugih

STRANKA	Troškovi oglašavanja na bilbordima	Troškovi produkcije i prikazivanja oglasa na TV i printanim medijima	Troškovi predizbornih skupova	UKUPNO	Ukupni troškovi propagande prikazani u godišnjim fin. izvještajima	RAZLIKA
1 SNSD	709.445,00 KM	739.474,30 KM	63.060,00 KM	1.511.979,30 KM	883.644,25 KM	-628.335,05 KM
2 SDA	684.497,00 KM	256.258,30 KM	110.889,00 KM	1.051.644,30 KM	859.108,43 KM	-192.535,87 KM
3 SDP	305.607,00 KM	32.105,93 KM	18.840,00 KM	356.552,93 KM	353.853,48 KM	-2.699,45 KM
4 DNS	247.915,00 KM	113.718,20 KM	3.180,00 KM	364.813,20 KM	359.690,69 KM	-5.122,51 KM
5 NIP	235.442,00 KM	63.086,92 KM	27.047,00 KM	325.575,92 KM	450.210,09 KM	124.634,17 KM
6 PDP	107.586,00 KM	803.899,80 KM	7.749,00 KM	919.234,80 KM	419.490,19 KM	-499.744,61 KM
7 SDS	232.323,00 KM	386.290,00 KM	16.227,00 KM	634.840,00 KM	210.031,05 KM	-424.808,95 KM
8 US	171.514,00 KM	244.190,20 KM	10.104,50 KM	425.808,70 KM	361.081,24 KM	-64.727,46 KM
9 HDZ	272.863,00 KM	1.813,02 KM	6.558,00 KM	281.234,02 KM	406.240,68 KM	125.006,66 KM
10 SP	135.652,00 KM	0,00 KM	10.563,00 KM	146.215,00 KM	225.589,06 KM	79.374,06 KM
11 DEMOS	116.941,00 KM	109.173,20 KM	6.432,00 KM	232.546,20 KM	175.507,86 KM	-57.038,34 KM
12 SPS	99.790,00 KM	3.000,00 KM	6.340,00 KM	109.130,00 KM	83.444,11 KM	-25.685,89 KM
13 NAŠA STRANKA	93.553,00 KM	23.480,49 KM	1.395,00 KM	118.428,49 KM	293.973,79 KM	175.545,30 KM
14 SD	85.757,00 KM	0,00 KM	3.441,00 KM	89.198,00 KM	14.765,01 KM	-74.432,99 KM
15 SBB	84.197,00 KM	23.484,29 KM	1.250,00 KM	108.931,29 KM	103.789,16 KM	-5.142,13 KM
UKUPNO	3.583.082,00 KM	2.799.974,65 KM	293.075,50 KM	6.676.132,15 KM	5.200.419,09 KM	-1.475.713,06 KM

oblika reklamiranja jasno je da je ukupan iznos daleko veći.

Troškovi SDS-a koji su evidentirani kroz monitoring za najmanje 424 hiljade veći su od ukupnih troškova prikazanih u izvještajima, jer je ova stranka značajne iznose (preko 618 hiljada) potrošila na oglašavanje u medijima i na bilbordima.

Podaci koje je prikupio TI BiH, a koji se odnose na samo dva oblika oglašavanja drastično se razlikuju od ukupnih troškova propagande iskazanih u izvještajima Stranke demokratske akcije SDA (174 hiljade KM) Ujedinjene Srpske (64 hiljade KM) kao i izvještajima DEMOS-a (57 hiljada KM).

Zanimljiv je i slučaj SPS-a koji je osnovan u februaru 2020. godine, jer u izvještaju navode da su u kampanji potrošili više nego što su sakupili uglavnom donacijama istaknutih članova. Ukupni troškovi kampanje ove stranke iznosili su po izvještaju 83.444 KM a ukupni prihodi 67.877 KM. U obavezama su iskazani dugovi od 47.000 KM, ali su prikazani troškovi za oko 20% manji od onih koje je TI BiH evidentirao na samo dva oblika oglašavanja u kampanji.

TI BiH već godinama ukazuje da stranke ne prijavljuju sve prihode kojima raspolažu, a dio kampanje finansiraju brojne privilegovane privatne kompanije koje posluju sa državom što je zakonom zabranjeno. Takođe, kampanju stranaka često finansiraju javne institucije i javna preduzeća, što je takođe zabranjeno.

TI BiH je prikupljenu dokumentaciju o monitoringu oglašavanja u medijima i vanjskom oglašavanju političkih partija dostavio CIK-u, a Služba za reviziju treba da utvrdi istinitost podataka prikazanih u izvještajima stranaka.

6. KORIŠĆENJE JAVNIH FUNKCIJA U SVRHU IZBORNE KAMPANJE (FUNKCIONERSKA KAMPANJA)

Funkcionerska kampanja je izraz koji se često koristi za aktivnosti javnih funkcionera u predizbornom periodu, koje se prikazuju kao redovne, a u suštini su dio izborne promocije. Poseban problem je što mediji o ovim aktivnostima funkcionera izveštavaju u puno gledanijim informativnim emisijama, a ne u izbornim hronikama. Na taj način partije i kandidati koji trenutno vrše vlast dobijaju dodatnu promociju jer je gledanost informativnih emisija daleko veća od stranačkih hronika koje služe predstavljanju kandidata.

Pojam upotrebe javne funkcije u predizborne svrhe zakonski u BiH i dalje nije precizno regulisan. Nosioci javnih funkcija koji su se kandidovali na izborima koristili su svoju poziciju za ličnu ili stranačku promociju, a TI BiH odavno upozorava kako su se partijske funkcije u potpunosti „stopile“ sa javnim funkcijama tokom izborne kampanje. Upravo je zbog „stapanja“ kandidatske uloge sa javnim funkcijama koje kandidati obavljaju, došlo do neravnopravnosti između političkih subjekata iz vladajućih i opozicionih stranaka. Prema podacima iz ranijih izvještaja ODIHR-a, vlasti su stavljale u povlašćeni položaj kandidate koji su bili na funkcijama prilikom dodjele prostora za kampanju, dok su vladajuće stranke vršile pritisak na glasače.

Intenzivirale su se posjete školama, bolnicama, fabrikama, kao i svečana otvaranja javnih objekata, javna distribucija zakonom stečenih prava budžetskih korisnika u svrhu promovisanja pojedinih kandidata. Ovo je imalo za posljedicu povećano promotivno izvještavanje o funkcionerima u gledanijim informativnim emisijama, a ne u izbornim hronikama, na šta je TI BiH takođe upozorio.

Kako bi se pokazale jasne razmjere ove pojave u predizbornom periodu, posmatrači koje je angažovao Transparency International u BiH tri mjeseca pred održavanje izbora posmatrali su javne događaje u organizaciji institucija vlasti.

Cilj ovakvog monitoringa bio je pokazati u kojoj mjeri se institucije, javne funkcije i njihov bolji pristup medijima zloupotrebljavaju za promociju stranaka i kandidata.

Broj javnih događaja koji se odnosi na otvaranje infrastrukturnih objekata	249
Događaji na kojima su uočena stranačka obilježja	144
Javni događaji na kojima su se pristunim obraćali kandidati na lokalnim izborima	727
Javni događaji na kojima su iznošene političke poruke	211
Javni događaji na kojima su iznošene poruke protiv političkih protivnika	48
Javni događaji čija priroda nije u nadležnosti/resoru funkcionera koji je prisustvovao	175
Javni događaji na kojima su iznošene prijetnje biračima	4
Događaji na kojima su iznešena predizborna obećanja	302
Događaji otvaranja objekta koji je već ranije otvaran/promovisan	82
UKUPNO POSMATRANIH DOGAĐAJA	1057

U posmatranom periodu (tri mjeseca prije Lokalnih izbora 2020, kao i tri mjeseca prije Lokalnih izbora u Mostaru) posmatrači TI BiH ispratili su 1057 događaja u organizaciji javnih institucija i javnih preduzeća, a to uključuje događaje otvaranja infrastrukturnih objekata, posjete, obilaskе, sastanke i druge aktivnosti.

Od ukupnog broja ispraćenih događaja na 727 ili 69% prisutni su bili kandidati na lokalnim izborima i obraćali su se medijima i građanima. Ova brojka bila bi i veća kada bi se uključili i događaji na kojima su se pojavljivali lideri i funkcioneri najvećih stranaka u Bosni i Hercegovini, koji nisu bili kandidati na lokalnim izborima, ali su te događaje koristili za promociju svojih stavova i politika. Ipak podatak da je na 69% događaja primjećeno prisustvo kandidata na lokalnim izborima dovoljno govori koja je bila svrha organizacije ovakvih događaja, koji su u najvećoj mjeri korišteni za izbornu promociju i dovođenje funkcionera vlasti u dominantan položaj, a na to ukazuju i brojni primjeri.

Možda najočigledniji primjer zabilježen je u Banjaluci gdje su na otvaranju 950 metara puta u naselju Šargovac stranački aktivisti Socijalistike partije srpske (SPS) nosili plakate sa porukama kojima se zahvaljuju kandidatima te stranke na lokalnim izborima Goranu Selaku i Darku Miloševiću.

Treba napomenuti da je kroz monitoring zabilježeno da su se na javnim događajima u 211 slučajeva iznošene poruke protiv političkih protivnika, dok su u 302 slučajeva davana predizborna obećanja biračima.

Aktivisti i kandidati SPS-a na otvaranju 950 metara puta u naselju Šargovac u Banjaluci

Zanimljiv je primjer otvaranja turnira u malom fudbalu u mjestu Hrastovac – Kakanj, na kojem su kao organizatori turnira predstavljeni javna preduzeća Vodokom Kakanj i Grijanje Kakanj, te stranka SDA Kakanj i njen kandidat za načelnika Mirnes Bajraktarević koji je u to vrijeme bio direktor JP Grijanje Kakanj.

Na samom početku turnira voditelj se zahvalio organizatorima nabrajajući direktora javnog

preduzeća „Grijanje“ Mirensa Bajtarevića, direktora „Vodokoma“ Harisa Veispahića i naglašavajući da se radi o „našoj stranci SDA Kakanj“. Iako je Mirnes Bajtarević bio direktor javnog preduzeća koje organizuje turnir, u jednom trenutku su ga zamolili kao „budućeg načelnika“ da se obrati skupu, koji dalje pristupne pozdravlja u svoje ime i u ime SDA.

Osim zloupotrebe javnog događaja za stranačku promociju u ovom slučaju je sporno i to što dva javna preduzeća finansiraju događaj na kojem se promovise stranka i kandidat. TI BiH je ovaj slučaj prijavio CIK-u ali postupak još nije okončan.

Kroz monitoring javnih događaja u 175 slučajeva primijećeno je prisustvo funkcionera kojima ovi događaji nisu bili u nadležnosti, a uglavnom se radilo o funkcionerima koji su i kandidati na izborima.

Najviše ovakvih slučajeva primijećeno je prvog dana nove školske godine, kada su brojni kandidati koji nemaju nikakvu nadležnost u oblasti obrazovanja posjećivali škole i djeci dijelili školski pribor, zaštitne maske i sl. TI BiH je zbog ovog slučaja uputio prijave Ombudsmanu za djecu. Zanimljiv je primjer iz Banjaluke gdje je Mišo Kovačević (odbornik vladajuće koalicije) dobio dozvolu da uđe u učionicu i dijeli djeci poklone, iako nema nikakvu funkciju koja je vezana za obrazovanje.

Za sada su prijave protiv Srđana Amidžića i Borisa Jerinića zbog zloupotrebe djece za političku promociju dovele do reakcije Ombudsmana. U preporuci Ministarstvu prosvjete i kulture RS konstatovano je da je ovo ministarstvo propustilo da sprovede postupak nadzora u vaspitno-obrazovnim ustanovama jer je u školama zabranjeno provoditi političke aktivnosti.

Treba istaći i slučaj iz Visokog gdje je gradonačelnica Amra Babić tokom posjete školama djeci dijelila raspored časova na kojem se nalazila njena slika¹¹.

Na 396 javnih događaja prisutni su bili aktivisti političkih stranaka, dok su posmatrači na 144 događaja primjetili stranačka obilježija. Ovdje ponovo ističemo primjer iz Visokog gdje su aktivisti stranke na otvaranju radova na vodovodnoj mreži "Voda za 12.000 stanovnika" prisutnima dijelili zaštitne maske sa obilježjima Nezavisne liste.

U posljednjih mjesec dana kada je bila i zvanična izborna kampanja primjećene su pojačane aktivnost javnih funkcionera koji su organizaciju javnih događaja u velikoj mjeri zloupotrebjavali za putovanja na predizborne skupove.

Primjećena su 152 slučaja gdje su se nakon javnih događaja institucija na kojima su bili stranački funkcioneri, u istom lokalnim zajednicama održali predizborni skupovi njihovih stranaka.

Najočitiji primjer bila je zloupotreba službenog helikoptera Vlade Republike Srpske za putovanja člana Predsjedništva BiH Milorada Dodika na predizborne skupove.

¹¹ <https://transparentno.ba/2020/09/09/izborna-kampanja-u-skolskim-klupama-raspored-casova-sa-likom-gradonacelnice-visokog/>

Kratka analiza¹² koju je objavio TI BIH, pokazala je da je u prvih deset dana kampanje ovaj helikopter letio najmanje sedam puta na predizborne skupove SNSD-a, jer se mjesto i vrijeme održavanja podudaraju sa destinacijama letova helikoptera „AV 119“ (AW 119) u vlasništvu Helikopterskog servisa Vlade Republike Srpske. Podaci sa portala *flightradar24.com* i *flightaware.com* koji evidentiraju svaki let, pokazuju da je helikopter Vlade RS uglavnom letio tamo gdje se održavaju stranački skupovi SNSD-a.

SNSD PREDIZBORNI SKUPOVI

18. 10. 2020.
Srebrenica, Bratunac, Milići
19. 10. 2020.
Lopare, Ugljevik, Bijeljina
20. 10. 2020.
Kalinovih, Foča, Pale
21. 10. 2020.
Trebinje
23. 10. 2020.
Brčko, Kozarska Dubica
24. 10. 2020.
Modriča
25. 10. 2020.
Teslić

E7-PCI LETOM HELIKOPTERA

18. 10. 2020.
Banja Luka - Bratunac
19. 10. 2020.
Bijeljina - Banja Luka
20. 10. 2020.
Banja Luka - Sarajevo
21. 10. 2020.
Trebinje - Banja Luka
23. 10. 2020.
Brčko - Banja Luka
24. 10. 2020.
Banja Luka - Brčko - Modriča
25. 10. 2020.
Teslić

Od ukupnog broja ispraćenih javnih događaja (1057), čak 249 organizovano je povodom otvaranja infrastrukturnih objekata, što dovoljno govori o razmjerama korišćenja javnih resursa u kampanji i povećanju javne potrošnje u svrhu predizborne promocije. Brojni takvi radovi tempirani su u vrijeme izborne kampanje, a u 82 slučaja radilo se o otvaranju objekata koji su već ranije otvoreni ili promovisani.

Kandidati koji su trenutno na funkcijama najčešće su koristili ovakve događaje za vođenje tzv. funkcionerske kampanje u medijima, jer su ovi događaji bili bolje praćeni od medija kao događaji javnih institucija.

Ovo je posebno bilo primjetno u posljednjem mjesecu prije održavanja lokalnih izbora, odnosno tokom trajanja zvanične izborne kampanje, kada su važila posebna pravila medijskog izvještavanja. Dok su njihovi protivkandidati svoje stavove i programe iznosili u izbornim hronikama, kandidati koji su trenutno na funkcijama za samo mjesec dana pojavili su se na tri javna servisa u 3254 objave koje su svojim sadržajem ukazivale na stavove funkcionera, te im davale prostor za promociju njihovih političkih/stranačkih stavova. Zbog toga je važno istaći da je čak 69% posmatranih događaja uključivalo pojavljivanje i obraćanje kandidata na lokalnim izborima.

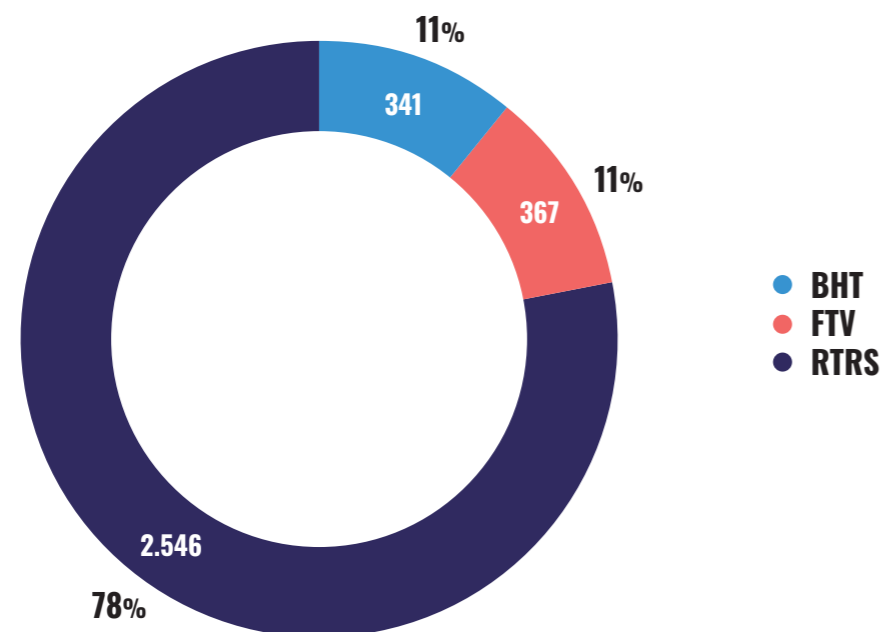
¹² <https://transparentno.ba/2020/10/27/za-deset-dana-izborne-kampanje-helikopter-vlade-rs-sedam-puta-letio-na-predizborne-skupove-snsd-a/>

7. NASTUPI FUNKCIONERA NA JAVNIM SERVISIMA

Tokom trajanja izborne kampanje za lokalne izbore 2020. predmet monitoringa bili su i nastupi funkcionera na tri javna servisa, BHRT, FTV i RTRS. Tokom posmatranog perioda zabilježene su ukupno 3.254 objave koje su svojim sadržajem ukazivale na stavove funkcionera, te im davale prostor za promociju njihovih političkih stavova.

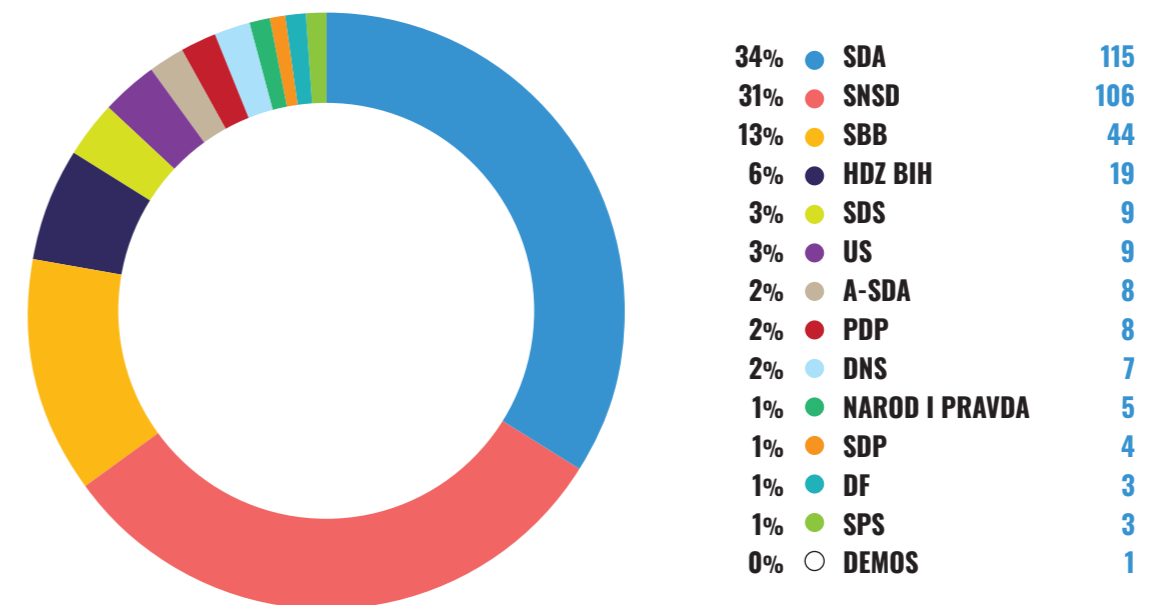
Treba istaći da se radi o pojavljivanju funkcionera u informativnim i drugim emisijama koji **nisu bili predstavljeni kao kandidati na izborima**, ali su prostor koristili za promociju svojih i stranačkih stavova.

Najveći broj ovakvih nastupa zabilježen je na RTRS-u, čak 78% od ukupno zabilježenog sadržaja. Kada su u pitanju termini emitovanja najveća pojavnost bilježila se tokom centralnih informativnih emisija u terminu od 19 do 20 časova.

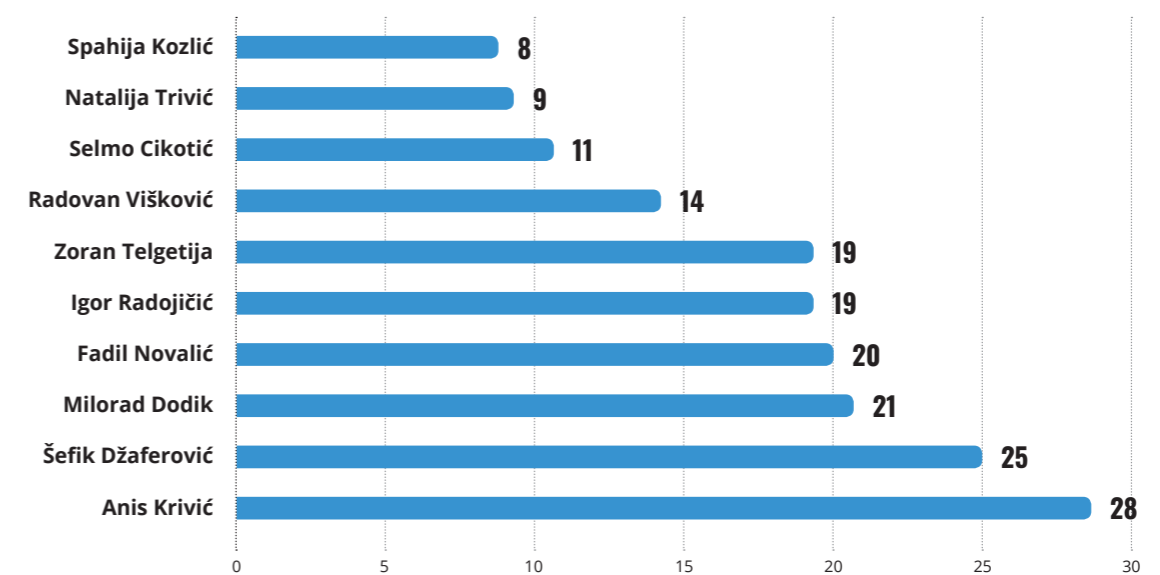
7.1 BHRT

U periodu od 16. 10. do 14. 11. zabilježen je ukupno 341 nastup javnih funkcionera na BHRT-u. Najveći broj objava odnosio se na funkcionere SDA 34% (115 nastupa), dok su na drugom mjestu funkcioneri SNSD-a 31% (106 nastupa). Kada su u pitanju termini i emisije, najveći broj objava bilježi se u Dnevniku u 19 časova.

Broj objava, procenat ukupnih objava

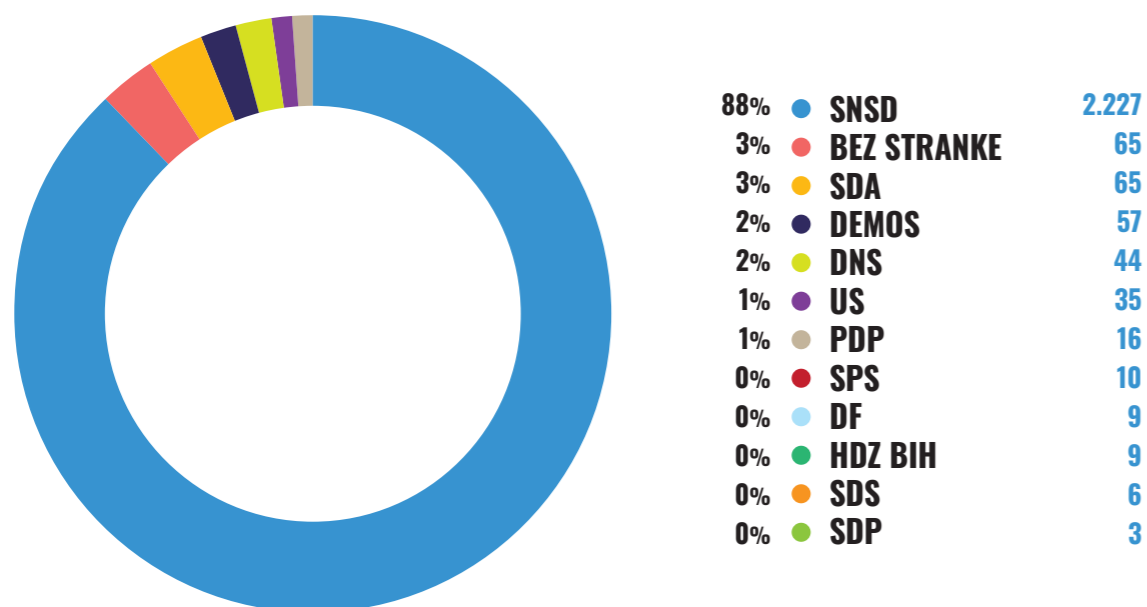
Pregled prvih deset funkcionera sa najvećim brojem nastupa zabilježenih na BHRT-u.

7.2 RTRS

Tokom izborne kampanje na RTRS-u zabilježeno je 2546 nastupa javnih funkcionera. Od ukupnog broja zabilježenih nastupa čak 88% se odnosilo na javne funkcionere koji dolaze iz SNSD-a. Ukupno trajanje nastupa funkcionera SNSD-a na RTRS-u je 133 sata.

Kada je u pitanju termin, najveći broj nastupa bilježi se u centralnoj informativnoj emisiji Dnevnik 2 u 19:30, u kojoj su svakodnevno prikazivani snimci predstavnika SNSD-a koji su boravili u posjetama lokalnim zajednicama, govorili o različitim infrastrukturnim projektima koji bi trebali unaprijediti kvalitet života lokalnog stanovništva, te prisustvovali različitim manifestacijama.

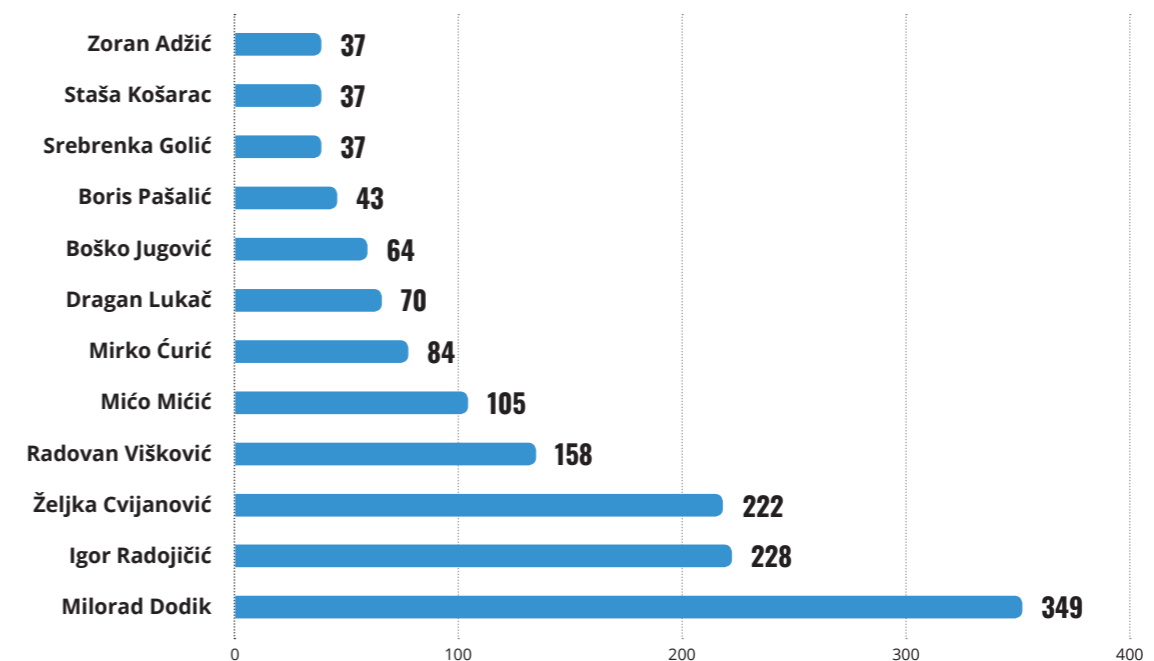

Broj objava, procenat ukupnih objava

Najveći broj objava bilježi se za Milorada Dodika i Igora Radojičića. Skoro 16 sati programa RTRS-a odnosilo se na pojavljivanje Igora Radojičića koji je bio kandidat za gradonačelnika Banja Luke. Osim Radojičića i kandidati za gradonačelnike Bijeljine i Trebinja, Mićo Mićić i Mirko Ćurić, kao i kandidat za načelnika opštine Pale Boško Jugović nalaze se među prvih deset po broju pojavljivanja. Sve ove kandidate na izborima je podržavao SNSD.

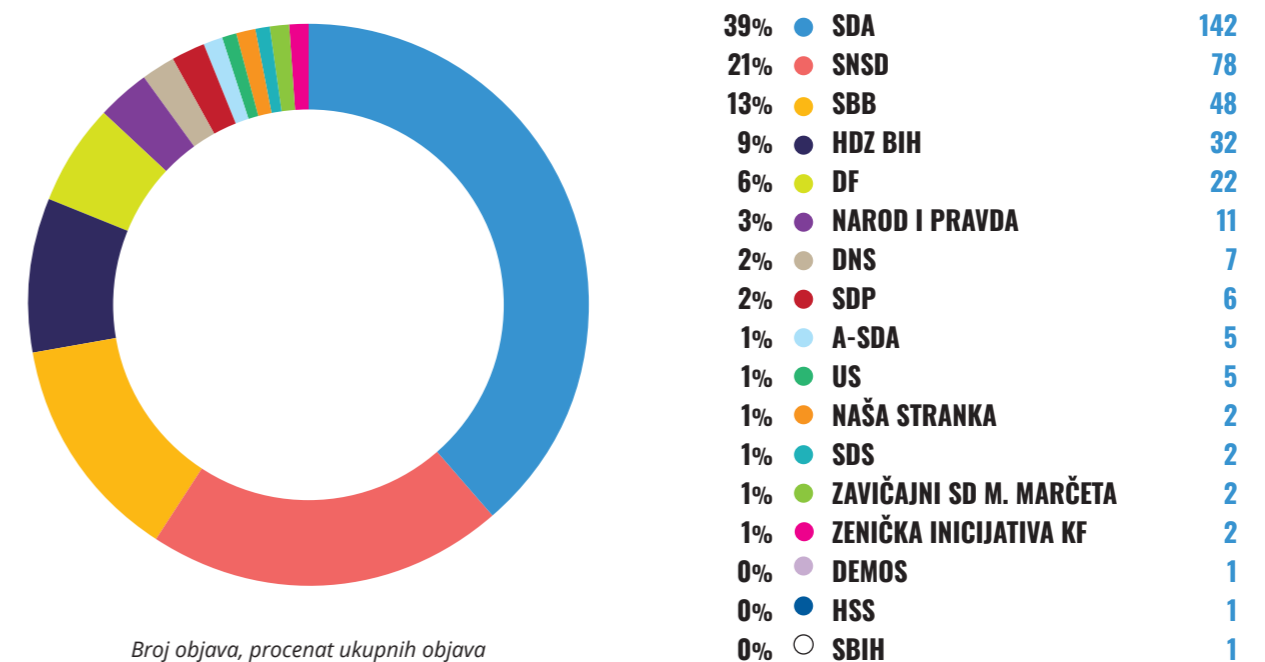
Značajan broj objava se odnosio i na aktuelne načelnike opština Višegrad, Srebrenica, Doboje, Istočno Novo Sarajevo koji su istovremeno bili kandidati za novi mandat.

Pregled funkcionera sa najvećim brojem zabilježenih nastupa:

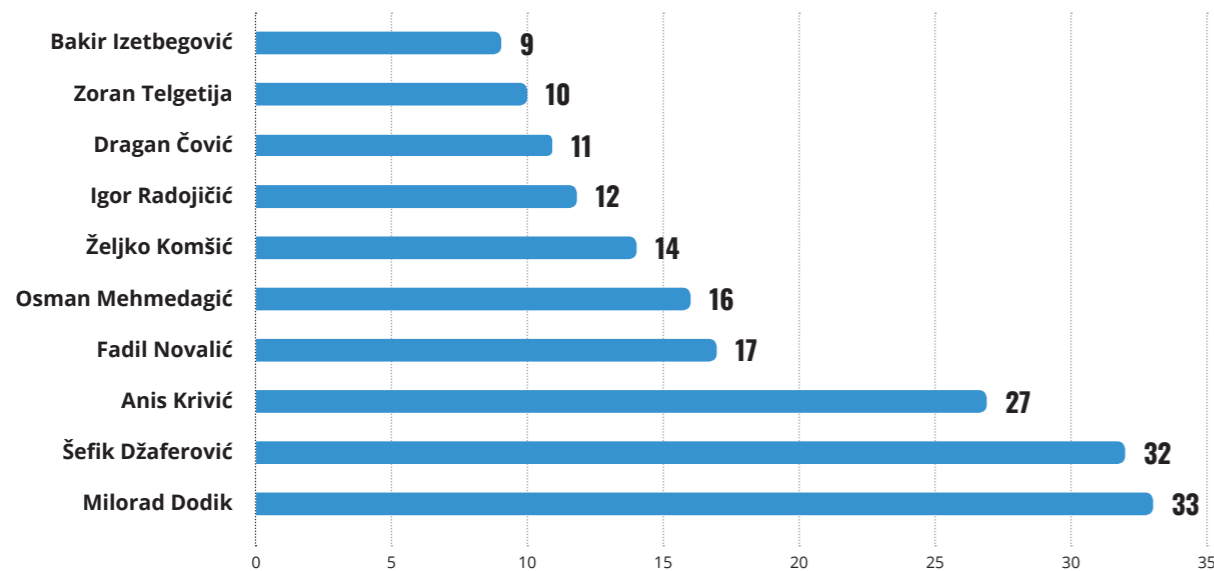
7.3 FTV

Tokom izborne kampanje na Federalnoj televiziji zabilježeno je ukupno 367 nastupa javnih funkcionera. Najveća pojavnost bilježi se za funkcionere stranke SDA, čak 39% od ukupno zabilježenog sadržaja ili skoro 10 sati programa. Najveći broj objava bilježio se tokom centralne informativne emisije u 19:30 časova.

Broj objava, procenat ukupnih objava

Pregled funkcionera sa najvećim brojem zabilježenih nastupa na FTV-u tokom kampanje:

Na broj pojavljivanja pored uređivačke politike javnih servisa najviše je uticala aktivnost funkcionera tokom izborne kampanje, njihovo učestalo javno pojavljivanje i vođenje takozvane „funkcionerske kampanje“.

U slučaju RTRS koji je preko 88% prostora ustupio funkcionerima SNSD-a i u kojem je Milorad Dodik dobio 84.909 minuta prostora, a kandidat te stranke za gradonačelnika Banjaluke Igor Radojičić 55.820 minuta, jasno je da se radilo o zloupotrebi javnog servisa za promociju vladajuće stranke u Republici Srpskoj.

Treba istaći da se radi o pojavljivanju funkcionera u informativnim i drugim emisijama koji **nisu bili predstavljeni kao kandidati na izborima** ali su prostor koristili za promociju svojih i stranačkih stavova.

8. KRŠENJE IZBORNOG ZAKONA I ZLOUPOTREBA JAVNIH RESURSA U KAMPANJI

Osim funkcionerske kampanje, tokom posmatranog perioda zabilježen je rastući trend zloupotrebe javnih resursa u svrhu izborne kampanje stranaka i kandidata. Transparency International u BiH je evidentirao 2.459 primjera koja se mogu okarakterisati kao zloupotreba javnih resursa u kampanji i kršenje izbornog zakona.

Ove pojave, koje su po unaprijed utvrđenoj metodologiji podijeljene u 13 kategorija, evidentirali su terenski posmatrači u 70 lokalnih zajednica koje su bile obuhvaćene uzorkom:

- Raspodjela posebnih podsticaja subvencija i novca pojedinim kategorijama stanovništva (Tačka 8.1 izvještaja)
- Podjela poklona, paketa ili novca biračima od strane stranačkih aktivista ili funkcionera (8.2)
- Omogućavanje posebnih pogodnosti, „besplatnih“ pregleda, lijekova, popusta na naknade i račune itd. radi promocije pojedinca (8.3)
- Korišćenje povećanog zapošljavanja radi izborne podrške u javnim preduzećima, ustanovama i institucijama (8.4)
- Plaćeno oglašavanje lokalnih institucija i javnih preduzeća koje promoviše pojedine kandidate ili funkcionere (8.5)
- Intenziviranje javnih radova u predizbornom periodu (8.6)
- Oglašavanja stranaka i kandidata na mjestima na kojima je zabranjeno (8.7)
- Preuranjena kampanja (8.8)
- Prijetnje biračima i svi oblici pritiska na birače (8.9)
- Korišćenje prostorija institucija/ustanova/javnih preduzeća za promociju stranaka i kandidata
- Pritisci na zaposlene u javnom sektoru da glasaju za određene kandidate
- Onemogućavanja pojedinim političkim subjektima da provode svoje aktivnosti (4 prijave uništavanja plakata)
- Ostali primjeri zloupotrebe javnih resursa u kampanji (zabilježeno je 95 primjera koji se najvećim dijelom odnose na pristrasno izvještavanje lokalnih medija u kampanji i korišćenje opreme javnih insitucija i preduzeća za potrebe stranaka)

Ukupan broj zabilježenih primjera kršenja zakona i zloupotrebe javnih resursa:

Korišćenje povećanog zapošljavanja radi izborne podrške u javnim preduzećima, ustanovama i institucijama	35
Omogućavanje posebnih pogodnosti, „besplatnih“ pregleda, lijekova, popusta na naknade i račune itd. radi promocije pojedinca	70
Korišćenje prostorija institucija/ustanova/javnih preduzeća za promociju stranaka i kandidata	121
Plaćeno oglašavanje lokalnih institucija, javnih preduzeća koje promoviše pojedine kandidate ili funkcionere	16
Pritisci na zaposlene u javnom sektoru da glasaju za određene kandidate	8
Raspodjela posebnih podsticaja, subvencija i novca pojedinim kategorijama stanovništva	368
Podjela poklona, paketa ili novca biračima od strane stranačkih aktivista ili funkcionera	102
Prijetnje biračima i svi oblici pritiska na birače	8
Onemogućavanje pojedinim političkim subjektima da provode svoje aktivnosti	4
Plaćeno oglašavanje van perioda izborne kampanje	142
Oglašavanje stranaka i kandidata na mjestima na kojima je zabranjeno	68
Ostali primjeri korišćenja javnih sredstava	95
Intenziviranje javnih radova u predizbornom periodu	1.422
UKUPNO	2.459

Tokom monitoringa primijećeno je da su se neke od ovih pojava intenzivnije dešavale, tako da se može konstatovati da su postale opšteprihvaćen obrazac ponašanja većine političkih partija u vođenju izborne kampanje i neke vrste „kupovine podrške birača“.

8.1 RASPODJELA POSEBNIH PODSTICAJA, SUBVENCIIJA I NOVCA POJEDINIM KATEGORIJAMA STANOVNIŠTVA

Pored intenziviranja javnih radova u predizbornom periodu, može se reći da je raspodjela podsticaja i subvencija najdominantniji oblik zloupotrebe javnog novca za dobijanje izborne podrške. Tokom monitoringa u opštinama koje su obuhvaćene uzorkom, zabilježeno je 368 slučajeva gdje su se dijelili posebni podsticaji. Bitno je napomenuti da pod ovom stavkom nisu evidentirani primjeri redovnih budžetskih subvencija, gdje su kroz neku vrstu zakonskog okvira riješena prava pojedinih kategorija stanovništva (poput redovnih godišnjih subvencija koje se daju poljoprivrednim proizvođačima i sl). Kroz monitoring TI BIH je nastojao evidentirati samo primjere davanja jednokratnih subvencija i drugih davanja koja su tempirana pred izbore, započela ili su najavljena u posmatranom periodu od tri mjeseca.

Zabilježeno je dosta slučajeva pomoći učenicima kao i realizacija različitih projekata sufinansiranja nabavke udžbenika i prevoza učenika, kao i dodjele stipendija. Kako su se predizborne ak-

tivnosti odvijale u toku 9. i 10. mjeseca, a budući da je školska godina već uveliko počela, postoje sumnja da je realizacija ovih projekata bila prolongirana kako bi bila upotrijebljena u izbornu kampanji, budući da se nabavka udžbenika i rješavanje pitanja prevoza trebalo završiti u avgustu, a ne u oktobru.

Treba istaći i primjer iz Zvornika gdje su se u kancelariji lokalnog odbora SDA dijelili obrasci za dodjelu novčanih sredstava Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica kojima se sufinansira prevoz učenika.

Objava OO SDA Zvornik

Takođe, Grad Široki Brijeg je na svojim službenim stranicama objavio obavijest o besplatnom prevozu za sve učenike na području Širokog Brijega za 9. mjesec 2020. a troškove prevoza je po najavama pokrio Grad Široki Brijeg.

Bitno je istaći da se brojna ovakva davanja mogu dovesti u direktnu vezu sa izbornom kampanjom pojedinih kandidata. Ovdje se izdvaja primjer iz Bileće, gdje je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske organizovalo podjelu steonih junica ispred privatne mljekare čiji je vlasnik ujedno bio i kandidat SNSD-a za načelnika te opštine. Radilo se o projektu pomoći kooperantima koji su radili za ovu mljekaru.

Pored ovoga zabilježeni su i brojni primjeri jednokratne distribucije subvencija pojedinim kategorijama stanovništva koje su tempirane u predizborni period i ne mogu se pravdati sistemskim rješavanjem problema neke od ovih kategorija stanovništva. Ovdje je bitno izdvojiti neke od primjera koji su zabilježeni u predizbornom periodu:

- Opština Ugljevik dodijelila je za 350 penzionera jednokratnu pomoć od 100 KM
- Načelnik opštine Ugljevik lično je prisustvovao dodjeli jednokratne pomoći od 100 KM djeci demobilisanih boraca
- Gradonačelnik Zenice isplatio je 100.000 KM Udruženju penzionera uz tvrdnju da slučaj nema veze sa izborima i da će udruženje dijeliti pomoć socijalno ugroženima penzionerima
- Opština Pale izdvojila je 20.000 KM iz budžetske rezerve za najugroženije penzionere
- Opština Centar Sarajevo je putem udruženja podijelila jednokratnu pomoć ratnim vojnim invalidima od 50 KM

- Opština Foča je dodijelila jednokratnu pomoć penzionerima od 50 KM
- Agrarni fond Grada Trebinja uz podršku Jedinice za koordinaciju poljoprivrednih projekata i Grada Trebinja je podijelio vaučere u vrijednosti po 125 KM za 49 poljoprivrednih proizvođača
- Član predsjedništva BiH Milorad Dodik na predizbornom skupu svoje stranke 20.10.2020 u Foči obećao je donaciju od 10.000 KM Udruženju porodica 4+
- Opština Centar Sarajevo isplatila je jednokratne novčane pomoći za 55 porodilja i higijenske pakete za bebe

Zabilježeni su i brojni primjeri gdje su pojedini kandidati kroz dodjele ovih subvencija vodili i sopstvenu kampanju.

- Vlada Tuzlanskog kantona odobrila je jednokratnu novčanu pomoć za roditelje koji su u 2020. godini dobili treće i četvrto dijete, a vijest o ovome saopštio je Ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede TK Mustafa Šakić, koji je bio i kandidat za gradonačelnika Gradačca. On je objavio i informaciju kada počinje podnošenje zahtjeva Centru za socijalni rad za dodjelu jednokratne pomoći, te šta je potrebno od dokumenata, iako mu to nije u nadležnosti
- Opština Hadžići pomogla je košarkaški savez BiH sa 5.000 KM, a novac je uručio načelnik Hamdo Ejubović koji je bio i kandidat za tu funkciju
- Načelnik opštine Istočna Ilidža Marinko Božović (koji je bio i kandidat za tu funkciju) potpisao je Ugovor o dodjeli novčanih sredstava za sufinansiranje troškova specijalizacije i stručnog usavršavanja doktorice Tešanović Dragane, zaposlene u JZU Bolnica „Srbija“ i to u iznosu od 3.000 KM
- Povodom obilježavanja 25 godina od ratnih dešavanja u Vozući, gradonačelnik Doboja Boris Jerinić (koji je bio i kandidat za tu funkciju) uručio je jednokratnu novčanu pomoć za porodice stradalih
- Načelnik Opštine Novo Sarajevo Nedžad Koldžo uručio je, 9. novembra 90 „prigodnih paketa za porodilje sa područja ove opštine

Tokom monitoringa TIBIH je zabilježio 288 sličnih primjera gdje su se jednokratna davanja dijelila pojedinim kategorijama stanovništva. Povećana budžetska potrošnja u predizbornom periodu je nešto na šta TI BIH ukazuje već dugi niz godina i ona se može dovesti u direktnu vezu sa nekom vrstom kupovine podrške birača.

8.2 PODJELA POKLONA, PAKETA ILI NOVCA BIRAČIMA OD STRANE STRANAČKIH AKTIVISTA ILI FUNKCIONERA

Pored budžetskih izdvajanja kroz monitoring zabilježeni su i brojni primjeri masovne podjele poklona, paketa ili novca biračima od strane stranačkih aktivista ili funkcionera. Zabilježena su 102 ovakva slučaja koji se ne mogu dovesti u vezu sa direktnim davanjima iz budžeta, jer su kandidati najčešće dijelili lični novac biračima, poklone ili druge vrste pogodnosti. Izdvajamo samo neke od primjera:

- Kandidat za načelnika opštine Zavidovići Samir Šibonjić iz A SDA u krugu firme HAS SA d.o.o uručio je donaciju sadnica i sistema za navodnjavanje za 47 porodica

- Socijalistička partija obezbijedila je besplatan prevoz za sve građane Brčko distrikta tokom trajanja izborne kampanje
- SNSD u Banjaluci u svojim prostorijama dijelio je besplatne serološke testove na virus korona
- Nosilac liste kandidata za odbornike SNSD OO Kozarska Dubica, Rodoljub Topić, za naselje Petar Pecija obezbijedio je kosilica za travu u vrijednosti od 860,00 KM
- Nosilac liste HDZ-a BiH za Gradsko vijeće Mostara Mario Kordić u mostarskom izolatoriju podijelio je paketiće oboljelima i zaposlenicima u izolatoriju
- Milan Petković iz Ujedinjene Srpske zajedno sa vlasnikom pekare Zlatno zrno, Brankom Petkovićem, donirali su hljeb organizaciji Mozaik prijateljstva
- Zamjenik predsjednika GO SNSD Doboju, Danijel Jošić, kandidat SNSD-a za odbornika u Skupštini grada Doboju, Aleksandar Goganović i predsjednik MO SNSD Centar 4, Dražen Vasiljević obišli su mještane ulice Braće Jugović, saslušali njihove životne probleme, te uručili finansijsku podršku u ime predsjednika GO SNSD Doboju Obrena Petrovića i gradonačelnika Doboja Borisa Jerinića
- Husein Topčagić, kandidat PDA za Gradsko vijeće Gradačca kupio je 100 ulaznica po cijeni od 5,00 KM za utakmicu NK Zvijezda - NK Travnik. On je takođe posjetio „NK 12.decembar Rajska“ iz Gradačca i uručio im kosilicu za košenje stadiona
- Pokret demokratske akcije BiH Gradačac objavio je na Facebook stranici da je MO PDA Vučkovići obezbijedio sredstva za izradu fasade i ulaznih vrata na svlačionici FK „Jedinstvo 1952“ Vučkovići. Na fotografiji nastaloj ispred renoviranog pomenutog objekta nalazio se ponovo Husein Topčagić
- Kandidat za načelnika opštine Ključ Elvir Risović je tokom 2 dana podijelio u 2 navrata novčani iznos i to za: 'Karate klub Ključ' iznos od 500KM i NK 'Omladinac Sanica' iznos od 850KM
- Nosilac odborničke liste SDS-a za opštinu Istočno Novo Sarajevo, Slaviša Milićević i Grawe osiguranje poklonili su novu opremu Košarkaškom klubu „Slavija“
- Na stranačkom skupu sa više desetina prisutnih osoba na kojem se promovise stranka i traži podrška birača, predsjednik GO SNSD-a u Doboju, Obren Petrović dijelio je novac penzionerima, studentima i mladim bračnim parovima, a vijest o tome stranka je javno objavila na društvenim mrežama

TI BIH je pokušao problematizovati pred Centralnom izbornom komisijom ponašanje SNSD-a u Doboju, čiji je predsjednik u više navrata direktno dijelio novac biračima, a stranka se time javno hvalila na društvenim mrežama. TI BIH je prijavio jedan ovakav slučaj Centralnoj izbornoj komisiji, jer se novac direktno dijelio na stranačkom skupu na kojem se direktno tražila podrška birača, iako zakon zabranjuje obećavanje novčane koristi s ciljem dobijanja podrške birača. Pomenuti skup koji je TI BIH prijavio CIK-u desio se prije službenog početka izborne kampanje.

Centralna izborna komisija BiH (CIK) odbacila je prijavu¹³ koju je Transparency international u BiH (TI BIH) podnio protiv rukovodstva SNSD-a u Doboju koje je dijelilo novac na stranačkom skupu, uz obrazloženje da Izborni zakon obećavanje novčane koristi s ciljem dobijanja podrške birača zabranjuje samo za vrijeme trajanja izborne kampanje.

Ovakva odluka došla je nakon odluke Suda BiH u slučaju spota Ujedinjene Srpske kojom je odluka o sankciji ovoj stranci poništena jer se „zabrana širenja govora mrženje iz istog člana 7.3.

¹³ <https://transparentno.ba/2020/11/13/izbornim-zakonom-kupovina-glasova-zabranjena-samo-za-vrijeme-kampanje-cik-odbacio-prijavu-ti-bih/>

Izbornog zakona odnosi samo na period trajanja izborne kampanje“. Iz ovakvih odredbi i njihovog tumačenja proizilazi da se strankama i kandidatima ostavlja prostor za čitav niz prekršaja (širenje mržnje, kupovinu glasova i sl.), ukoliko oni nisu počinjeni u mjesec dana trajanja izborne kampanje.

8.3 OMOGUĆAVANJE POSEBNIH POGODNOSTI, „BESPLATNIH“ PREGLEDA, LIJEKOVA, POPUSTA NA NAKNADE I RAČUNE ITD. RADI PROMOCIJE POJEDINCA

Tokom monitoringa posmatrači TI BiH zabilježili su 95 primjera omogućavanje posebnih pogodnosti, „besplatnih“ pregleda, lijekova i slično. Za ovu svrhu najčešće su korišćeni resursi javnih zdravstvenih ustanova, iako su u manjem broju slučajeva i političke partije finansirale slične aktivnosti u samoj kampanji.

Ipak, u najvećem broju zabilježenih slučajeva radilo se o korišćenju resursa javnih zdravstvenih ustanova, a svrha svega na kraju je bila promocija pojedinih kandidata. Izdvajamo samo neke od primjera koji su zabilježeni u posmatrana tri mjeseca prije održavanja Lokalnih izbora:

- Gradonačelnik Doboja Boris Jerinić, koji je bio i kandidat za tu funkciju, sa još pet kandidata i funkcionera svoje stranke prisustvovao je besplatnim mamografskim pregledima koji su organizovani u Domu zdravlja Doboja
- Povodom ponovnog otvaranja ambulante porodične medicine u MZ Pištaline (Bosanska Krupa), omogućeni su besplatni mamografski pregledi. Događaju su prisustvovali kantonalne zastupnice Ifete Kadić i Samira Jašaragića (stranka Narod i Pravda). Kao gosti pojavili su se Načelnik Armin Halitović, Mujo Kekić direktor JU Dom zdravlja Bosanska Krupa i kandidat za odbornika, kao i Elvira Mehić predsjedavajuća Opštinskog vijeća
- Načelnik Opštine Centar, Nedžad Ajnadžić, dijelio je besplatne karte za vožnju Trebevičkom žičarom za korisnike Centra za zdravo starenje
- U Prijedoru je član Predsjedništva BiH, Milorad Dodik, u jeku izborne kampanje dijelio rješenja o legalizaciji zemljišta stanovnicima u Aerodromskom i naselju Topolik i u svojim izjavama za nerješavanje tog problema krivio tadašnju gradsku vlast
- Načelnik opštine Novo Sarajevo organizovao je besplatan jednodnevni izlet za penzionere.
- Grad Trebinje iz Agrarnog fonda osnovao je posebnu prodavnicu za penzionere u kojoj mogu dobiti popust i do 50%
- U Bijeljini besplatnim mamografskim pregledima za žene romske nacionalnosti prisustvovao je tadašnji gradonačelnik Mićo Mičić, kao i kandidat za odbornika Igor Novaković

Bivši gradonačelnik Bijeljine Mićo Mičić prisustvovao mamografskom pregledu

Tokom kampanje i dva mjeseca prije njenog službenog početka zabilježeno je 70 sličnih primjera u opštinama koje su bile obuhvaćene uzorkom.

8.4 KORIŠĆENJE POVEĆANOG ZAPOŠLJAVANJA RADI IZBORNE PODRŠKE U JAVNIM PREDUZEĆIMA, USTANOVAMA I INSTITUCIJAMA

Pojavu masovnog zapošljavanja u javne institucije i preduzeća u BiH nije moguće adekvatno ispratiti zbog nepostojanja adekvatnih administrativnih izvora ili neprovođenja javnih konkursnih procedura. TI BiH je kroz monitoring za tri mjeseca zabilježio 35 primjera masovnog zapošljavanja tamo gdje je došlo do raspisivanja konkursa za prijem radnika. Ipak brojne institucije i javna preduzeća nemaju obavezu raspisivanja javnog konkursa.

Bitno je izdvojiti primjer gdje je Zavod za zapošljavanje Republike Srpske u toku posmatranog predizbornog perioda donio odluku o odobravanju zapošljavanja 2.060 radnika različitih kategorija-pripravnika djece poginulih boraca i ciljnih grupa.

U Novom Gradu je neposredno pred početak izborne kampanje načelnik Miroslav Drljača objavio da će pripravnički staž u Opštinskom upravi u Novom Gradu narednih 12 mjeseci obaviti 16 mladih sa kojima je danas potpisan ugovor. Jedanaest pripravnika angažovano je posredstvom

programa Zavoda za zapošljavanje, a pet uz podršku iz opštinskog budžeta¹⁴.

Opština Srebrenica je 11. novembra objavila da će u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje Republike Srpske finansirati zapošljavanje sedamnaest pripravnika koji će odrađivati pripravnički staž u Opštinskoj upravi¹⁵.

Takođe, važno je izdvojiti primjer Opštine Gacko koja je u toku kampanje raspisala konkurs za prijem 18 pripravnika. U isto vrijeme, tadašnji načelnik ove opštine Milan Radmilović u predizbornoj debati zvanično je saopštio da je 30 % radnika u opštinskoj administraciji tehnološki višak.

Zanimljivo je istaći i primjer¹⁶ omladinskog aktiviste Ujedinjene Srpske koji je javno objavio da je uz podršku te stranke dobio posao. Objava je podijeljena na stranici Ujedinjene Srpske Ugljevik kao promocija zašto treba biti član te stranke.

Uprkos nepostojanju adekvatnih izvora kojima bi se mogla utvrditi tačna brojka radnika koji su zaposleni u predizbornom periodu, činjenica da političke partije tu pojavu ne kriju i da se hvale time dovoljno govori da se radi o rasprostranjenosti pojavi.

8.5 PLAĆENO OGLAŠAVANJE JAVNIH INSTITUCIJA I JAVNIH PREDUZEĆA KOJE PROMVIŠE POJEDINE KANDIDATE ILI FUNKCIONERE

U toku posmatranog perioda TI BIH je zabilježio 16 slučajeva plaćenog oglašavanja javnih institucija i preduzeća koje je imalo za cilj promociju stranaka i kandidata. Slični izolovani primjeri mogli su se vidjeti i prethodnih godina, ali zbog manjkavosti Izbornog zakona ove pojave su prolazile nekažnjeno. Ipak, u ovoj izbornoj kampanji primjećeno je da su brojni čelnici lokalnih zajednica pokrenuli javne plaćene kampanje kojima su promovisali rezultate svog rada i na taj način promovisali sebe i svoj program, a te kampanje po sadržaju često nije bilo moguće razlikovati od klasičnih stranačkih kampanja.

Radi se o obrascu ponašanja koji, ukoliko se zakonski ne zabrani, u budućnosti može postati veliki problem jer bi brojni aktuelni funkcioneri predstavljajući „uspjeh dosadašnjeg“ rada mogli nekažnjeno izbornu kampanju voditi javnim sredstvima.

TI BIH je prijavljivao ove slučajeve Centralnoj izbornoj komisiji koja je zauzela jasan stav da se ova vrsta kampanje u kojima lokalne institucije promovišu funkcionere koji su ujedno i kandidati, smatra **preuranjenom izbornom kampanjom** (jer su sve počele neposredno pred početak zvanične kampanje).

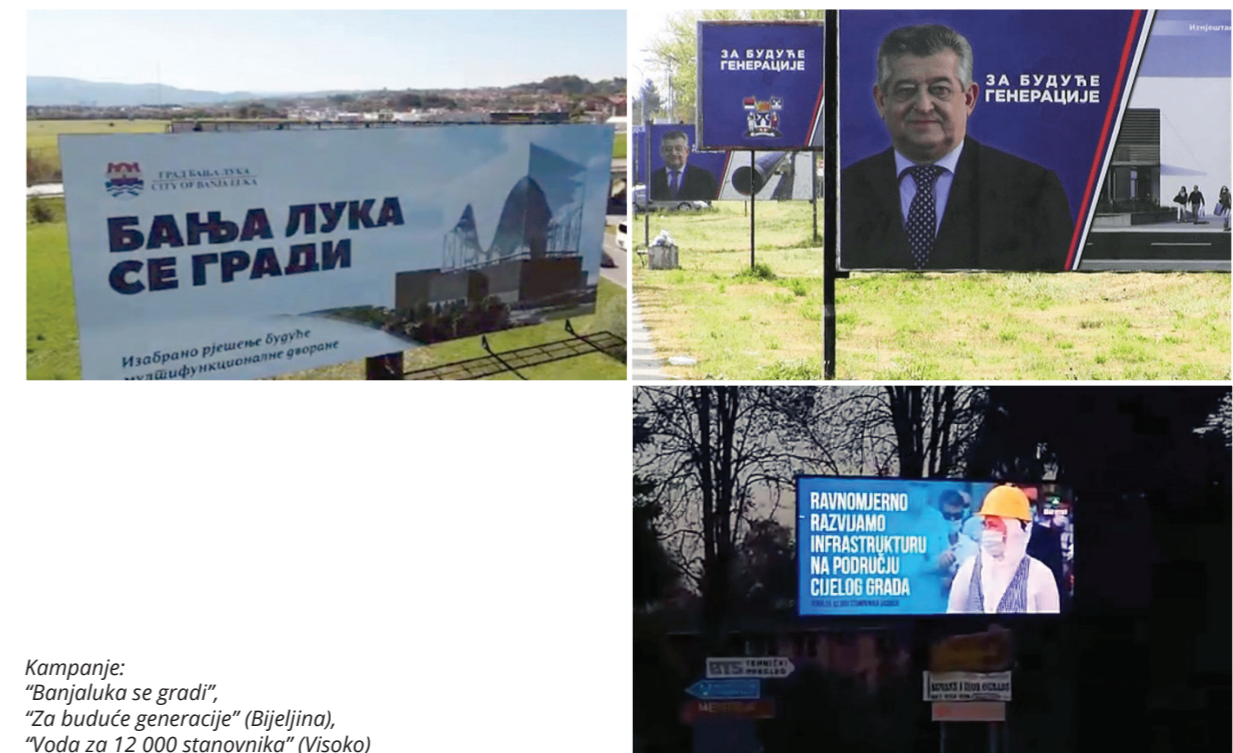
¹⁴ <https://www.radionovigrad.com/index.php/gradske-vijesti/drustvo/9669-potpisani-ugovori-sa-16-pripravnika>

¹⁵ <https://rtvsrebrenica.org/index.php/vijesti/item/2198-opstina-srebrenica-potpisala-ugovore-sa-sedamnaest-pripravnika>

¹⁶ <https://transparentno.ba/2020/09/09/izbori-2020-ujedinjena-srpska-se-hvali-stranackim-zaposljavanjem/>

Kod preuranjene kampanje CIK je sve stranke kažnjavao sa 1000 KM po slučaju ali značajno je reći da je u ovim slučajevima gdje se radilo o kampanji plaćenju javnim sredstvima, CIK izricao strožije kazne u iznosu od 1.500 KM, uz naglasak da se radilo o znatno težoj povredi zakona jer je kampanja plaćena javnim sredstvima. Takođe, o ovim slučajevima trebala bi se očitovati i Služba za reviziju CIK-a jer je javnim institucijama zabranjeno da finansiraju političke partije.

Tri kampanje potrebno je posebno izdvojiti, jer se radi o obrascu ponašanja koji u budućnosti može postati praksa, jer se pod okriljem kampanje institucija, javnim sredstvima finansira promocija kandidata. Radi se o kampanjama „Banjaluka se gradi“, zatim „Voda za 12 000 stanovnika“ u Visokom i kampanji „Za buduće generacije“ grada Bijeljina. U sva tri slučaja radilo se o plaćenom oglašavanju gdje je jedina svrha bila promocija dostignuća aktuelne vlasti i promocija kandidata. Gradonačelnik Banjaluke Igor Radojičić pojavljivao se u spotovima kampanje „Banjaluka se gradi“, a gradonačelnici Visokog i Bijeljine Amra Babić i Mićo Mićić na bilbordima plaćenim javnim sredstvima.

Kampanje:
 „Banjaluka se gradi“,
 „Za buduće generacije“ (Bijeljina),
 „Voda za 12 000 stanovnika“ (Visoko)

Nakon prijave TI BiH CIK je kaznio koaliciju Zajedno za Semberiju i Srpsku¹⁷, jer je Gradska uprava Grada Bijeljina istakla bilborde sa likom tadašnjeg gradonačelnika Miće Mičića prije zvaničnog početka izborne kampanje, a o svemu bi se trebali očitovati i revizori CIK-a u kontekstu zabranjenog finansiranja. Postupci u ostalim slučajevima još nisu okončani. Gradska uprava Grada Banja Luka na zahtjev TI BiH još nije dostavila informaciju koliko je plaćena kampanja „Banjaluka se gradi“, dok su iz Gradske uprave Grada Bijeljina saopštili da je kampanja plaćena 6.000 KM iz budžeta.

U sličnom primjeru odlukom CIK-a kažnjen je Pokret demokratske akcije – PDA sa 1.500,00 KM zbog bilborda i plakata koje je istakla i finansirala Opština Banovići a na kojima se uz čestitku dana Opštine našla i slika načelnika Midhata Husića koji se ponovo kandidovao za ovu funkciju.

Takođe, i gradonačelnik Brčkog Siniša Milić pojavio se na bilbordu bez stranačkih obilježja na kojem se građanima obećava izgradnja nove industrijske zone. CIK je kaznio njegovu stranku, jer je reklama istaknuta prije početka izborne kampanje, ali su gradske vlasti tvrdile da ovi bilbordi nisu plaćeni javnim sredstvima.

Pored ove prakse koja postaje sve učestalija i gdje se pojedini kandidati otvoreno promovišu javnim sredstvima, posebno je teško dokumentovati ono o čemu TI BiH godinama govori, a to je plaćanje izborne kampanje javnim sredstvima. Javna preduzeća koja uglavnom imaju monopol na tržištu, troše velike iznose novca na fiktivno reklamiranje, kojim se zapravo plati promocija političkih partija.

TI BiH je uspio tokom monitoringa dokumentovati jedan slučaj koji je bio očigledan, jer se izborni plakat direktora JP DEP-OT Nove Grujića koji je bio kandidat DNS-a za odbornika u Banjaluci, pojavio na mjestu gdje ovo javno preduzeće plaća reklamu tokom cijele godine.

Čim je TI BiH od ovog javnog preduzeća zatražio dostavljanje ugovora za zakup reklamnog prostora, predizborni plakat je uklonjen, a reklama preduzeća vraćena. Iz dostavljenih ugovora vidjelo se da je ova reklamna površina u tom trenutku bila pod zakupom JP DEP-OT.

¹⁷ <https://transparentno.ba/2020/10/30/cik-kaznio-micicevu-koaliciju-zbog-kampanja-grada-bijeljina-za-buduce-generacije/>

Po brojnim medijskim navodima ova pojava je rasprostranjena jer javna preduzeća i institucije često plaćaju račune političkih stranaka¹⁸. TI BiH je kroz monitoring oglašavanja dokumentovao da se iznosi koje su stranke prikazale u svojim izvještajima ne poklapaju ni približno sa iznosima koji su potrošeni na samo dva oblika oglašavanja. Ipak zbog manjkavosti Zakona o finansiranju političkih partija ovu pojavu trenutno nije moguće spriječiti i sankcionisati.

8.6 INTENZIVIRANJE JAVNIH RADOVA U PREDIZBORNOM PERIODU

Od svih uočenih pojava koje se mogu okarakterisati kao zloupotreba javnih resursa u kampanji 45% ili 1422 primjera se odnosi na javne radove koji su tempirani i izvođeni u predizbornom periodu. Najveći broj primjera evidentiran je u Zenici, Banjaluci, Doboju, Mrkonjić Gradu i opštinama koje čine Grad Sarajevo.

U jednom broju tih slučajeva radilo se o radovima koji su završeni i svečano otvoreni u periodu koji su posmatrači TI BiH pratili. Kroz monitoring je zabilježeno 249 takvih slučajeva gdje su priređeni veći događaji svečanih otvaranja infrastrukturnih objekata koje su organizovale institucije.

Pored toga, u jednom dijelu radova koji su evidentirani, radilo se o infrastrukturnim radovima koji su započeli u posmatranom periodu, a koje su najčešće pratile posjete, obilasci i druge vrste samopromocije kandidata koji trenutno vrše funkcije.

Kada su u pitanju veći infrastrukturni objekti, događaji koji su organizovani povodom njihovog otvaranja uglavnom su bili praćeni promocijom kako lokalnih tako i kantonalnih, entitetskih i državnih funkcionera. Samo je lider SNSD-a Milorad Dodik u posmatranom periodu devet puta otvarao infrastrukturne objekte od kojih je šest bilo u posljednjem mjesecu kada je bila i izborna kampanja:

- 18.09. otvorio 950 metara puta u naselju Šargovac u Banjaluci
- 20.09 otvorio renovirani most u Novom Gradu
- 03.10 otkrio spomenik u Doboju na prvom obilježavanju godišnjice misije Halijard
- 15.10. u Istočnom Sarajevu otvorio Trg Srbije
- 21.10 na Palama položi kamen temeljac za izgradnju muzeja
- 22.10. otvorio put u selu Glišići u Gornjim Mujdžićima opština Šipovo
- 8.11. otvorio 4,8 kilometara puta od Gacka do Plužina
- 9.11 otvorio objekat transfuzije u Bolnici "Srbija"
- 10.11 svečano otvorio renovirani hotel na Jahorini

U trećem i najvećem broju slučajeva radilo se o manjim infrastrukturnim projektima, poput asfaltiranja manjih ulica, nasipanja puteva, postavljanja rasvjete, uređenja okoliša i sl. Većinu ovih projekata posmatrači TI BiH su evidentirali prateći naloge političkih partija na društvenim

¹⁸ <https://www.klix.ba/vijesti/bih/mostarka-tvrdi-da-je-dobila-otkaz-nakon-sto-je-odbila-platiti-racune-za-sda/210410085>

mrežama koje su se javno hvalile i sebi pripisivale zasluge za izvođenje ovih radova koji su financirani novcem poreskih obveznika.

PRIMJERI

- Na Facebook stranici SNSD Modriča objavljeno je da su narodni poslanik i kandidat za načelnika Modriče, Mara Milošević i nosilac liste SNSD Jovan Mišić obišli pripremne radove za asfaltiranje ulice Vuka Karadžića u mjesnoj zajednici Modriča. Novac je obezbijeđen zajedničkim finansiranjem opštine Modriča i stanovnika ulice
- SPS Zvornik objavio je da je njihov kandidat inicirao betoniranja dijela puta u MZ Donji Lokanj u Zvorniku. Tokom izvođenja radova radnici su nosili majice sa oznakama SPS-a
- DNS Kozarska Dubica objavio je da je zahvaljujući, DNS-u i narodnom poslaniku Darku Banjcu, izvršeno asfaltiranje ulice Miloša Obilića na Hadzibairu, u dužini od 1000 metara i širini od 4 metra
- Na Facebook stranici Sanela Zulića, kandidata za gradsko vijeće ispred A-SDA, koji je i direktor JU "Komunalno-stambeni fond" Cazin, objavljena je slika završetka radova asfaltiranja puta Gornja Crnaja - MZ Tržačka Raštela
- Na Facebook stranici političke partije A-SDA Skokovi objavljene su slike rekonstrukcije putnog pravca Visibaba - Pisanica, u ukupnoj dužini puta 1.480 m, pri čemu vrijednost projekta iznosi 240.000 KM
- Na službenoj Facebook stranici Asocijacije mladih SDA Cazin dana 30.07.2020. je od strane predsjednika iste objavljen tekst u kojem se navodi da su zahvaljujući aktivnosti SDA, a posebno zalaganju Huseina Rošića obezbijeđena sredstva za mnoge projekte na prostoru Opštine Cazin. Između ostalog je navedena rekonstrukcija ul. 517. Oslobođilačke brigade, u iznosu od 98.193, 55 KM, dok je za istu tu ulicu par dana ranije iz SDP u svom tekstu naglasili da su zapravo oni osigurali sredstva
- OO SNSD Kozarska Dubica objavio je da je angažovao 10 kamiona za nasipanje okolnih seoskih puteva u mjesnoj zajednici Draksenić
- SDA Mostar objavila je informaciju o izgradnji ceste prema Fortici i obećavaju ostale infrastrukturne radove za mještane tog naselja
- SNSD Doboj objavio da je poslanik u PS BiH, Sanja Vulić presjecanjem vrpce svečano otvorila put u zaseoku Božičkovići i na taj način obilježila završetak radova na asfaltiranju u MZ Grabovica. Obećani su i najavljeni novi infrastrukturni projekti koji će se realizovati uz podršku predsjednika GO SNSD Doboj Obrena Petrovića

Za tri mjeseca koliko je rađen monitoring aktivnosti povezanih sa izbornom kampanjom, zabilježena su 1424 slična primjera gdje su stranke i kandidati vodili izbornu kampanju preko izvođenja javnih radova. Može se reći da je ovaj način svojevrsne „kupovine“ podrške birača postao dominantna pojava i najučestaliji obrazac ponašanja stranaka u kampanji.

8.7 OGLAŠAVANJE STRANAKA I KANDIDATA NA MJESTIMA NA KOJIMA JE TO ZABRANJENO

Izborni zakon BiH zabranjuje političkim strankama da postavljaju oglase, plakate, postere odnosno ispisuju svoja imena ili slogane koji su u vezi s izbornom kampanjom unutar ili na zgradama u kojima su smještena tijela vlasti na svim nivoima, javna preduzeća, javne ustanove i mjesne zajednice, na vjerskim objektima, na javnim cestama i javnim površinama, osim na mjestima predviđenim za plakatiranje i oglašavanje. Tokom monitoringa posmatrači TI BiH zabilježili su 168 slučajeva gdje su se stranke oglašavale na mjestima na kojima je to zabranjeno.

U većini slučajeva radilo se o postavljanju predizbornih plakata na javnim putevima i javnim površinama, kao i na mjestima koja nisu predviđena za plakatiranje. Ipak neke slučajeve treba posebno istaći.

TIBIH je prijavio Ombudsmanu za ljudska prava BiH slučaj iz Busovače gdje je bilbord Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) postavljen u dvorištu osnovne škole, zbog čega je pored Ombudsmana obaviješten i CIK. Ovaj bilbord stajao je u dvorištu škole do kraja kampanje, bez obzira što je informacija objavljena u brojnim medijima na samom početku kampanje.

Treba istaći i primjer gdje je na zgradi Javne ustanove „Doma penzionera Tuzla“, postavljen plakat kojim se promovira kandidat za Gradsko vijeće ispred Nezavisne bosanskohercegovačke liste, Mirsad Šuvalić.

Tokom monitoringa kampanje za izbore u Mostaru zabilježen je slučaj gdje se ispred jedne džamije okupljenim vjernicima dijelio promotivni materijal Stranke demokratske akcije. Isti slučaj zabilježen je u Novom Travniku, gdje su kandidati koalicije HDZ BiH-HDZ 1990 nakon svetih misa ispred crkve, vjernicima podijelili promotivni materijal, te pozvali stanovnike novotravničkih naselja da izađu na izbore i glasaju.

8.8 PREURANJENA KAMPANJA

Centralna izborna komisija BiH ove godine prvi put je uvela praksu kažnjavanja stranaka koje su koristile plaćeno oglašavanje na internetu prije službenog početka izborne kampanje. Tokom trajanja izborne kampanje zabilježena su 142 primjera preuranjene izborne kampanje, a ti primjeri se najvećim dijelom odnose na plaćeno oglašavanje na društvenim mrežama prije početka izborne kampanje. Do sada je CIK na osnovu prijave TI BiH u okončanim postupcima izrekao 43 sankcije političkim partijama u ukupnom iznosu od 44 hiljada KM.

Pored oglašavanja na društvenim mrežama prije zvaničnog početka kampanje, ove izbore je karakterisala i rasprostranjena pojava isticanja bilborda prije službenog početka kampanje. Nakon prijave TI BiH kažnjen je i DNS jer je ova stranka prije vremena istakla bilborde na kojima se slavi 20 godina postojanja.

Po istom osnovu kazne su izrečene strankama SDA, HDZ i SDS zbog isticanja bilborda prije zvaničnog početka izborne kampanje, a u sva tri slučaja stranke su čestitale trideset godina postojanja.

Centralna izborna komisija BiH kaznila je takođe SNSD i Socijaldemokrate BiH sa po 1000 KM. U slučaju SNSD-a radilo se o bilbordima Mladih socijaldemokrata (MSD) koji su u Banjaluci istaknuti na više lokacija sa porukom „Ne damo svetinje“ dok je gradska organizacija Socijaldemokrata BiH Srebrenik u kampanju putem bilborda krenula puno prije zvaničnog početka. Zbog istog slučaja prijava je podnesena i protiv Demokratske fronte.

Pored preuranjenog plaćenog oglašavanja od strane političkih partija, CIK je sankcionisao i slučajeve gdje su javne institucije kroz javne kampanje promovisale kandidate. U tim slučajevima izricane su veće kazne (od 1500 KM).

8.9 PRIJETNJE BIRAČIMA I SVI OBLICI PRITISKA NA BIRAČE

Tokom posmatranog perioda zabilježeno je osam slučajeva prijetnji biračima ili nekog oblika pritiska na birače. Član Predsjedništva BiH Milorad Dodik je prethodnih godina redovno prijetio biračima, a TI BiH je takve slučajeve redovno prijavljivao nadležnim institucijama. Tužilaštvo BiH je početkom ove godine zauzelo stav koji bi mogao biti značajan za nastavak ovog oblika pritiska na birače, jer su u jednom od slučajeva iz izborne kampanje za 2018. godine ocijenili da Dodikove jasne prijetnje **nisu krivično djelo jer kod prisutnih nisu izazvale strah nego oduševljenje**¹⁹.

Zbog toga je Dodik nastavio sa ovom praksom i tokom kampanje za Lokalne izbore. Posmatrači TI BiH prijavili su da je Dodik tokom svog javnog govora u Gradišci rekao građanima „da su bili u kokošinju četiri godine“ aludirajući na zapostavljanje te lokalne zajednice tokom vlasti SDS-a. On je tom prilikom zaprijetio biračima „da im se to ne ponavlja više jer ih on neće više čupati“. Nakon okončanih izbora i poraza kandidata njegove stranke u Banjaluci, Dodik je ponovo prijetio biračima rekavši da će obustaviti sve investicije u Banjaluku i subvencije grijanja kao i da će „uzeti svako biračko mjesto“ i da republička vlast u tim mjestima više neće rješavati probleme.

Bitno je istaći i da je kandidat SDA za načelnika opštine Ilidža Fikret Prevljak slao pisma bivšim borcima Armije BiH pa čak i porodicama onih koji su u međuvremenu preminuli i tražio od njih da glasaju za njega na izborima.

TI BiH je putem pošte zaprimio i dvije prijave u kojima se navodi da je prijećeno zaposlenim radnicima u dvije fabrike u Kotor Varoši. U jednom slučaju jedan od šefova u fabrici koji je bio i kandidat za odbornika, vršio je veliki pritisak na zaposlene koristeći svoju funkciju, dok je u drugom slučaju to radio vlasnik druge fabrike koji je takođe stranački funkcioner. TI BiH je primio prijavu da je vlasnik preduzeća radnike pozivao pojedinačno u kancelariju i vršio pritisak na njih da svoj glas na izborima daju njegovoj partiji.

¹⁹ <https://ti-bih.org/tuzilastvo-bih-dodikove-prijetnje-biracima-nisu-krivicno-djelo/>

Takođe TI BiH je i u posjedu jedne poruke koju je stranačkim simpatizerima slao jedan kandidat iz Zenice u kojoj prijeti svojim simpatizerima riječima im neće oprostiti izdaju ako se ne uključe u skupljanje glasova.

Bitno je istaći i to da je TI BiH prijavio CIK-u sporni spot Ujedinjene Srpske u kojem se otvoreno širi nacionalna mržnja prema pripadnicima albanskog, hrvatskog i bošnjačkog naroda. Nakon odluke CIK-a da ovoj stranci zabrani učešće na izborima uslijedila je odluka Suda BiH da se zakonska zabrana širenja nacionalne mržnje odnosi „samo na period izborne kampanje“, a spot je objavljen nešto ranije. Sud nije ulazio u sadržaj spornog spota koji nije uklonjen sa pojedinih društvenih mreža ove stranke ni nakon početka kampanje. Zbog toga je TI BiH ponovo prijavio CIK-u sporni spot ali je prijava odbačena uz obrazloženje da je Sud BiH već odlučio u ovom slučaju.

9. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Tokom svake izborne godine političke stranke otkrivaju nove, inovativne načine zaobilaznja propisa, a zakonski i podzakonski propisi ne slijede ovu praksu, tj. ne poboljšavaju se niti inoviraju kako bi je na adekvatan način spriječili. S druge strane, nepostojanje pravovremenog i adekvatnog nadzora dovodi i do nedostupnosti informacija, posebno kada su u pitanju troškovi političkih stranaka, ali i izbjegavanje prijavljivanja svih izvora prihoda.

Kroz monitoring troškova izborne kampanje koji je provodio TI BiH jasno je dokumentovano da političke stranke prijavljuju znatno manje iznose od onih koji se stvarno potroše na izbornu promociju. Kao posljedicu ove pojave u kojoj se troškovi u velikoj mjeri ne prijavljuju, a rashodovna strana izvještaja umanjuje, strankama se ostavlja prostor da ne prikazuju stvarne prihode sa kojima raspolažu i kojima pokrivaju troškove kampanje.

Donacije pravnih lica koje su po nalazima TI BiH u velikoj mjeri nezakonite, sve se manje prijavljuju. Zbog zastarjelih obrazaca u kojima se prijavljuju troškovi kampanje nije moguće jasno vidjeti na koji oblik kampanje se troše sredstva kako bi ova potrošnja mogla biti predmet preciznijeg monitoringa. Takođe, kako CIK BiH nema mandat da revidira troškove političkih stranaka, njima je ostavljena mogućnost da prikrivaju stvarne rashode i posljedično izvore finansiranja.

Stoga, TI BiH je sačinio prijedloge za unapređenje zakonskog okvira sa ciljem da se osigura transparentnost u finansiranju političkih partija, ali i da se otklone sve moguće zloupotrebe u izbornim kampanjama. Prijedlozi se, između ostalog odnose na:

- Uvođenje jasnijih nadležnosti CIK-a u pogledu revizije troškova stranaka
- Uvođenje obaveze korišćenja jedinstvenih bankovnih računa, tj. jednog računa za redovno finansiranje i drugog za finansiranje izborne kampanje
- Uvođenje obaveze poslovanje isključivo putem bankovnih računa, što se odnosi i na uplate donacija i svih drugih transakcija
- Uvođenje obaveze pripreme godišnjih finansijskih planova i programa i njihovo objavljivanje, zajedno sa finansijskim izvještajima, u zadatim rokovima, kao i propisivanje sankcija za neobjav-

Ijivanje

- Uvođenje odredbi o zabrani korišćenja javnih resursa u svrhu promocije stranaka
- Predviđanje obaveze objavljivanja kompletnih finansijskih izvještaja, uključivši i rashode
- Detaljnije raščlanjivanje prekršaja u segmentu propisanih sankcija i pooštrenje njihovog raspona
- Obustava isplate budžetskih sredstava kao jedne od sankcija za kršenje odredbi o zabranjenim aktivnostima

Zloupotreba javnih resursa u izbornom procesu je rasprostranjena pojava i to je pokazao monitoring koji je TI BIH provodio tokom prethodne izborne kampanje. Ipak, zbog nedovoljnih zakonskih odredbi koje bi postavile osnove za sprečavanje zloupotreba javnih resursa tokom izbornih kampanja, nadzor nad korištenjem javnih sredstava također je nedovoljan. Različite nadležnosti pojedinih institucija ne omogućuju učinkovit nadzor, dok istovremeno slabi mandati nadzornih institucija (službe za reviziju, Agencije za javne nabavke, itd.) dovode do toga da njihove preporuke i nalazi ostanu bez učinka.

Imajući u vidu da dosadašnje odredbe Izbornog zakona nisu detaljno definisale zabranu korišćenja javnih funkcija i javnih institucija u svrhu izborne promocije, neophodno je uvođenje mehanizama za prevenciju zloupotreba javnih sredstava, javnih funkcija i javnih institucija tokom izborne kampanje, kako slijedi:

- Zabrana plaćenog oglašavanja državnih, entitetskih i organa lokalne uprave, javnih preduzeća, ustanova i fondova koja na bilo koji način može favorizovati političke subjekte u toku izborne kampanje
- Zabrana korišćenja prostorija javnih institucija za pripremu i realizaciju aktivnosti kampanje
- Detaljnije definisanje odredbi koje se odnose na zabranu kupovine glasova i pritiska na birače, na način da se zabrani svaki oblik davanja poklona u vidu novca ili robe, ili i samog stavljanja u izgled neke koristi, bilo da je ona novčana, ili u vidu zaposlenja, imenovanja, napredovanja i slično, u zamjenu za glas za određenog kandidata ili stranku
- Detaljnije definisanje i zabrana pritiska na zaposlene u institucijama, prijetnje i uslovljavanja, u svrhu prikupljanja glasova na osnovu uticaja ili pozicije koju kandidat ima u javnoj instituciji
- Ograničenja na zapošljavanje u javnoj upravi, javnim preduzećima i fondovima, kako bi se spriječila kupovina glasova kroz zapošljavanje
- Uvođenje jasnih pravila o zabrani korišćenja službenih automobila, helikopterskih i drugih servisa za aktivnosti izborne kampanje (posjećivanje predizbornih skupova i sl.) i detaljno razgraničenje javne od stranačkih funkcija, odnosno pojavljivanje funkcionera u svojstvu javnih funkcija ili kandidata na izborima, kroz ograničenja na pojavljivanja u javnoj funkciji u svrhu predizborne promocije ili uvođenje pauze u vršenju visokih javnih funkcija tokom zvanične izborne kampanje, jer je ono svakako podređeno predizbornim aktivnostima
- Ograničenje budžetske potrošnje, na način da ona u predizbornom periodu ne smije biti znatno veća od prosjeka, a u isto vrijeme osigurati veću transparentnost utroška javnih sredstava u datom periodu

Započeti proces formiranja Interresorne radne grupe za pripremu prijedloga izmjena i dopuna izbornog zakonodavstva što bi predstavljalo priliku da se navedeni nedostaci u zakonskom okviru adresiraju.

© Transparency International Bosna i
Hercegovina

BANJA LUKA
Gajeva 2
78000 Banja Luka

SARAJEVO
Mula Mustafe Bašeskije 9/1
71000 Sarajevo

www.ti-bih.org

